

Kohti metatietovisiota -jatkoprojektin tulosten raportointi

Sisällys

1 Taustaa.....	3
1.1. Edeltäneestä Kohti metatietovisiota -projektista	3
1.2. Jatkoprojektin organisaatio ja talous	4
2 Jatkoprojektin keskeiset tehtävät ja niiden toteutuminen.....	5
2.1. Vuoropuhelu kirjastojen kanssa ja viestintä kirjastokentälle.....	5
2.2. Yhteistyö Kansalliskirjaston kanssa.....	6
2.3. Kirjastojärjestelmien ja kirjastoaineistojen toimittajien intressit ja valmiudet	7
2.4. e-aineiston metatiedot.....	8
2.5. Media-aineistojen tekijänoikeudet	9
2.6. Metatietoon liittyvät sopimukset	13
2.7. Tiekartan täsmentäminen.....	13
3 Lopuksi	19
4 Liitteet	22
4.1. Koonti kokouksista, esittelyistä ja muista tilaisuuksista.....	22
4.2. Media-aineistot yleisten kirjastojen verkkokirjastoissa, koonti tekijänoikeuksien selvittämistä varten.....	24

Kohti metatietovisiota -jatkoprojektin loppuraportti

Raportin tuottaja: Turun kaupunginkirjasto, Kaisa Hypén

Raporttipohjan taitto: Turun kaupunki, Laura Sarlin

Julkaistu: Huhtikuussa 2026

1 Taustaa

1.1. Edeltäneestä Kohti metatietovisiota -projektista

Kirjastoaineistojen metatiedon tuotannossa ollaan lähivuosina siirtymässä linkitetty kirjastodata - tietomalliin. Jotta siirtymän myötä voitaisiin täysimääräisesti hyödyntää linkitetyn datan ominaisuuksia, se edellyttäisi perustavanlaatuisia muutoksia kirjastojen kuvailutyössä ja metatiedon uudelleenajattelua. Se tarjoaisi mahdollisuuden tarkastella metatiedon infrastruktuuria kokonaisuutena, sujuvoittaa metatietovirtoja ja karsia kirjastoissa tehtävää päällekkäistä kuvailutyötä.

Muutos on ollut pitkään vireillä, ja Kansalliskirjaston alkuperäisten suunnitelmien mukaan siirtymän olisi pitänyt toteutua vuonna 2025, jolloin metatietovaranto Melindan alusta olisi vaihtunut linkitettyä kirjastodataa toteuttavaan järjestelmään. Metatietotuotannon ja sen laadun tavoitteita on kuvattu Kansalliskirjaston vuonna 2020 ilmestyneessä [Metatietovisiossa](#).

Yleisten kirjastojen neuvoston toimeksiannosta Turun kaupunginkirjasto toteutti opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella Kohti metatietovisiota -projektin. Projektin tavoitteena oli auttaa yleisiä kirjastoja varautumaan tulossa oleviin muutoksiin, viestiä muutoksista yleisten kirjastojen kentälle ja kartoittaa kirjastojen valmiuksia toteuttaa siirtymä. Projekti toteutui 1.4.2022-30.4.2023, ja sen [lop-puraportti](#) on luettavissa verkossa.

Kohti metatietovisiota -projektin keskeiset tulokset:

- kuvattiin odotettavissa olevia muutoksia, linkitetyn kirjastodatan ominaisuuksia, sen arvioituja vaikutuksia kirjastojen kuvailutyöhön ja siitä saatavia mahdollisia hyötyjä
- kuvattiin yleisten kirjastojen kuvailuinfrastruktuuri ja siihen liittyvät haasteet kuten päällekkäinen työ ja epäselvät metatietovirrat
- keskusteltiin lähes kaikkien tietokantaa ylläpitävän kirjaston / kirjastokimpan kanssa. Tavoitettiin 92 % kohderyhmästä
- tutustuttiin Ruotsissa käytössä olevaan, linkitetyn datan Libris-järjestelmään ja sen rooliin kirjastojen kuvailutyössä. Vierailukohteina olivat Ruotsin kansalliskirjasto Kungliga biblioteket sekä yleiset kirjastot Tukholmassa ja Nackassa, kokemuksia kysyttiin sähköpostitse myös Oxelösundin kirjastosta. Keskusteltiin aineistotoimittaja Adlibriksen kanssa, jolla myös on rooli kuvailukokonaisuudessa aineiston hankintavaiheen metatiedon tuottajana sekä kirjastoille kuvailutietoja tuottavan BTJ Sverigen kanssa
- laadittiin kolme skenaariota, joilla yleiset kirjastot voivat varautua tulevaan muutokseen:
 - A) muutos nähdään lähinnä järjestelmien päivitys- tai vaihtoprojektina, ei pyritä kuvailutyön rakenteellisiin uudistuksiin tai metatietovirtojen muutoksiin
 - B) Melinda-kirjastot kuvailevat Melindan uutta kuvailualustaa käyttäen ja metatieto kulkee vain Melindasta paikalliskantoihin, ei paikalliskannoista Melindaan
- C) arvioidaan, onko mahdollista lähteä rakentamaan niin sanottua masterdatamallia, jossa linkitetyn kirjastodatan entiteetit (teos – ekspressio – manifestaatio, linkitykset toimijoihin ja

sisältöihin) ovat vain keskitetyssä metatietovarannossa, ja paikallisesti hallinnoitaisiin vain kappaletason tietoja, kuten lainauksenvalvontaa ja kokoelmanhallintaa

Kohti metatietovisiota -projektin päättyessä oli selvää, että sille tarvitaan jatkoa. Yleisten kirjastojen neuvosto suosittelikin, että Turun kaupunginkirjasto hakee ministeriöltä jatkorahoitusta. Samalla neuvosto määritteli tulevan kuvailuinfrastruktuurin tavoitteita yleisten kirjastojen osalta [Lahden kokouksessa 16.11.2022](#):

Todettiin, että tärkeää olisi, että parhaat osaajat tekisivät kuvailua, keskitetysti, järjestelmäriippumattomalla mallilla.

Vielä 2022 syksyllä, jolloin jatkorahoitusta haettiin, näytti siltä, että kuvailun kansallisen kokonaisuinfrastruktuurin muutos etenee lähivuosina ripeästi ja pidettiin tärkeänä, että yleiset kirjastot ovat muutoksessa mukana ja niiden tarpeet tulevat muutoksessa kuulluiksi.

1.2. Jatkoprojektin organisaatio ja talous

Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi Turun kaupunginkirjastolle 56 000 € jatkoprojektin toteuttamiseen käytettäväksi 1.4.2023-31.12.2024. Ministeriö myönsi projektille hakemuksesta jatkoaikaa 31.12.2025 asti. Myönnön perusteena oli se, että kansalliset muutokset ja Melindan kehittäminen eivät olleet edenneet suunnitellulla tavalla, jolloin jatkoprojektiin ei ole voinut edetä keskeisissä kohdissa.

Jatkoprojektin ohjausryhmänä jatkoi Kohti metatietovisiota -projektin ohjausryhmä:

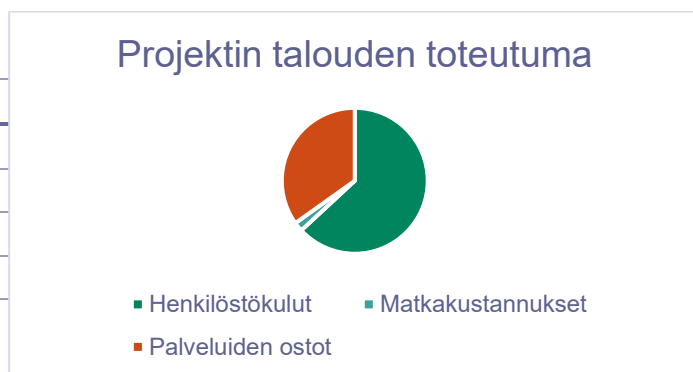
- Nina Hyvönen, Kansalliskirjasto
- Rebekka Pilppula, Turun kaupunginkirjasto, puheenjohtaja
- Jouni Pääkkölä, Oulun kaupunginkirjasto
- Niina Salmenkangas, Tampereen kaupunginkirjasto
- Matti Sarmela, Valtakunnallinen kehittämistehtävä

Projektin vastuuhenkilönä ja ohjausryhmän sihteerinä toimi Kaisa Hypén Turun kaupunginkirjastosta. Samoin projektin asiantuntijaryhmänä jatkoi Yleisten kirjastojen neuvoston syksyllä 2020 nimittämä [metatietoryhmä](#).

Projektin talous

	Budjetoitu	Toteutuma
Henkilöstökulut	37 000	35 358
Matkakustannukset	2 000	1 152
Palveluiden ostot	17 000	19 525
Yhteensä	56 000	56 035

Taulukko 1. Projektin budjetti ja sen toteutuma.

Kuva 1. Projektin kustannusten jakautuma

2 Jatkoprojektin keskeiset tehtävät ja niiden toteutuminen

Jatko projekti jatkoi samojen teemojen parissa kuin sitä edeltänyt Kohti metatietovisiota -projekti. Jatko projektin keskeisiksi tehtäviksi määriteltiin

- vuoropuhelu yleisten kirjastojen kanssa ja viestintä kirjastokentälle
- metatietoon ja sen kehittämiseen liittyvä yhteistyö Kansalliskirjaston kanssa
- kirjastojärjestelmien ja kirjastoaineistojen toimittajien intressit ja valmiudet
- e-aineiston metatiedot
- metatiedon tekijänoikeudet erityisesti media-aineistojen (kansikuvat, kuvaustekstit) osalta
- metatietoon liittyvät sopimukset
- kuvailun muutokseen liittyvän tiekartan täsmentäminen

Liitteeseen 4.1 on listattu projektin kokoukset, esittelytilaisuudet ja tapaamiset eri toimijoiden kanssa, tilaisuuksiin osallistuneiden määrä tai arvio osallistujien määrästä. Projektin ohjausryhmä kokoontui kahdeksan ja asiantuntijaryhmä kymmenen kertaa.

2.1. Vuoropuhelu kirjastojen kanssa ja viestintä kirjastokentälle

Kirjastoille ja kimpoille tarjottiin edelleen projektin esittelyä ja keskustelumahdollisuutta kuvailun tulevien muutosten ennakkointiin liittyen. Jatko projektin aikana kirjastot eivät tähän mahdollisuuteen tarttuneet samassa määrin kuin edeltäneen projektin aikana, koska muutokset eivät valtakunnan tasolla edenneet eikä uutta kerrottavaa juurikaan ollut. Kohti metatietovisiota -projektin myötä hyvin alkanut kuvailuun liittyvä keskustelu hiipui.

Kirjastojen kanssa käydyt keskustelut on kirjattu liitteeseen 4.1, alla joitakin poimintoja tilaisuuksista ja tapaamisista:

- Projektin tilannekatsaukset annettiin sen toimeksiantajalle Yleisten kirjastojen neuvoston kokouksissa [syksyllä 2023](#) ja [keväällä 2024](#).
- Projektin esittely kirjastot.fi:n koordinaatioryhmälle
- Projekti järjesti kaikille avoimen, linkitettyyn kirjastodataan liittyvän [webinaarin](#) marraskuussa 2023. Webinaarissa käytiin läpi linkitetyn kirjastodatan periaatteita, taustoja ja tavoitteita sekä kansallisen BIBFRAME-tietomallin kehitystyötä. Kirjastojärjestelmätoimittajat, lähinnä Axiell ja Koha-Suomi, esittelivät omien järjestelmiensä osalta sitä, miten uusi tietomalli tullaan niissä huomioimaan. Webinaaria seurasi ja tallennetta katsoi arviolta 250 kiinnostunutta. Webinaari oli ensimmäinen, jossa konkretisoitiin tulevia muutoksia.

- Projektin oli mukana myös Kansalliskirjaston järjestämällä [Kirjastoverkkopäivillä 2023](#) linkitettyyn kirjastodataan liittyvässä työpajassa.
- Projektia esiteltiin Iraklionissa Kreetalla kesäkuussa 2023 [Qualitative and Quantitative Methods in Libraries \(QQML\) -konferenssissa](#)

Projektia esiteltiin ja käytiin pyynnöstä läpi kaikkien kiinnostuneiden tahojen kanssa. Eniten yhteistyötä tehtiin Koha-Suomi Oy:n kanssa. Koha-Suomen suunnitelmassa on yhdistää yksittäiset Koha-kirjastojen ja -kimppejen tietokannat, jolloin myös kuvailun organisointia olisi mahdollista suunnitella uusista lähtökohdista. Tämä tarjosi projektillekin mahdollisuuden pohtia niitä erityisesti hankinta- ja kuvailudataan liittyviä käytännön kysymyksiä, joita tietokantojen yhdistämisessä on huomioitava.

Koha-Suomen kanssa tehty yhteistyö tietokantojen yhdistämiseen liittyen ja siitä saadut alustavat tulokset hyödyttävät koko yleisten kirjastojen sektoria. Niiden kautta saadaan ensimmäistä kertaa tuntumaa siihen, miten esimerkiksi hankintadataa voidaan laajemman kuvailuyhteistyön suunnittelussa hyödyntää. Tätä on kuvattu laajemmin kohdassa 2.3.

2.2. Yhteistyö Kansalliskirjaston kanssa

Tärkein foorumi kuvailun kehitystyön ja yhteistyön seurannassa on ollut Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmä, jonka jäseninä projektiorganisaatiosta olivat Matti Sarmela ja Kaisa Hypén. Molemmat ovat ohjausryhmän jäseniä sekä kaudella [2021–24](#) että [2025–2028](#).

Ohjausryhmän kokouksissa käytiin säännöllisesti läpi muun muassa

- Melindan ajankohtaiset kuulumiset, vuosittaiset painopisteet, niiden toteutumat ja käytettävissä olevat resurssit
- Melindan alustanvaihtoon liittyvää valmistelutyötä eri näkökulmista
- eri kirjastosektoreiden kuvailu- ja järjestelmätilanteet, myös yleisten kirjastojen osalta: projektin etenemistä ja laajemmin yleisten kirjastojen kuvailutyön erityispiirteitä on esitelty ohjausryhmälle
- [Linkitetty kirjastodata \(LKD\) -projektin](#) kuulumiset. LKD-projekti päättyi vuoden 2024 lopussa ja siinä saatiin valmiiksi kansallinen BIBFRAME-tietomalli ja sen kytkentä RDA-kuvailusäännöstöön
- kuvailun asiantuntijaryhmien toimintaa ja tavoitteita
- Kansalliskirjastossa tehtävää kuvailuun liittyvää kehitystyötä, kuten kuvailun automatisointia ja tekoälyn hyödyntämistä

Yleisten kirjastojen kuvailuun liittyviä tavoitteita on tuotu esiin myös erilaisissa Kansalliskirjaston organisoimissa työpajoissa, kuten Kuvailun tulevaisuus marraskuussa 2023 ja [Melindan kevätwebinaari 2025](#) toukokuussa 2025.

2.3. Kirjastojärjestelmien ja kirjastoaineistojen toimittajien intressit ja valmiudet

Kohti metatietovisiota -projektissa käytiin keskustelut sekä keskeisten kirjastojärjestelmätoimittajien – Axiell Finland Oy ja Koha-Suomi Oy – että aineistotoimittajien Suomen Kirjastopalvelu Oy ja Stora Oy (entinen Kirjavälitys Oy) kanssa. Kaikki suhtautuivat myönteisesti tulossa olevaan kehitykseen ja näkivät siinä potentiaalia myös oman toimintansa kehittämiseen. Jatkoprojektin aikana ei tullut esiin mitään sellaista uutta, mikä olisi edellyttänyt uuden keskustelukierroksen käynnistämistä.

Jatkoprojektissa seurattiin kuitenkin erityisesti sitä, mitä uutta kirjastojärjestelmien osalta tapahtui ja millaisia ratkaisuja kirjastot järjestelmien osalta tekivät, kuten Axiellin tarjoaman [Quria-järjestelmän](#) käyttöönottoa Suomessa. Quria rakentuu BIBFRAME-tietomallille, joten sen kuvailutyökalun toimivuutta ja Melinda-yhteensopivuutta on tarkasteltu niin projektin asiantuntijaryhmässä kuin Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmässä. Uuteen tietomalliin siirtymisessä on ollut haasteita niin yksittäisten kirjastojen toiminnan osalta kuin Melindaan integroitumisessa.

Projektissa on aktiivisesti seurattu myös Helmet-kimpan kirjastojärjestelmän kilpailutusprosessia ja muiden kimppojen järjestelmien taustaselvitystyötä ja kilpailutuksiin valmistautumista. [Helmet-kimppa valitsi helmikuussa](#) järjestelmäkseen tanskalaisen Cicero-järjestelmän, jonka toimittaja tanskalainen monialaryitys Systematic. [Esittelysivuillaan](#) yritys kertoo kuvailuun ja metatietoon liittyen

Cicero follows modern metadata standards such as Marc21, Resource Description and Access (RDA) and Functional Requirements of Bibliographic Records (FRBR) as well as national standards like DanMarc2.

Helmetin uuden järjestelmän käyttöönotto toteutuu vuosina 2026–27 ja sen myötä nähdään, millä tavoin Cicero integroituu suomalaisissa kirjastoissa tehtävään kuvailuyhteistyöhön.

Koha-Suomen kirjastoissa on vireillä tietokantojen yhdistäminen. Tavoitteena on, että yhteinen Koha-Suomen kirjastojen metatietovaranto mahdollistaisi myös kuvailuyhteistyön uudelleenarvioinnin: onko kuvailutyötä mahdollista jakaa kirjastojen kesken uudella tavalla ja tuottaa metatietoa aiempaa keskitetympin. Siinä selvitetään myös sitä, onko linkitetyn datan mallin mukaista [”suuntausta keskitettyihin kuvailuratkaisuihin / metatietovarantoihin ja hajautettuun tuotantoprosessiin”](#) mahdollista toteuttaa jo nykyisissä kuvailuympäristöissä ja missä määrin.

Projektin näkökulmasta Koha-Suomen ratkaisulla on laajempaakin kiinnostavuutta. Kirjastojen hankinta- ja kuvailudatan pohjalta pyrittiin selvittämään sitä

- millaisilla profiileilla kirjastot hankkivat aineistoa
- kuinka paljon hankinnoissa (ja sen myötä kuvailutyössä) on päällekkäisyyttä
- minkä toimijoiden järjestelmistä kirjastot poimivat kuvailutietoa ja
- minkä verran kirjastoissa tehdään primaarikuvailua.

Vain kirjat 2021-23									
Kimppa	Nimekkeitä yht.	Itse primaari kuvailut	Primaarin osuus hankinnoista	Muiden Koha-kirjastojen primaarikuvailumat	Kipan kuvailemat	Kipan kuvailun osuus hankinnoista	Ennakkotiedot (FI-Booky, FI-Woima, FI-KV)	Muut organisaatiot	Ei tietoa (040a tyhjä)
Helle	11 934	109	1 %	171	10 145	85 %	272	1 171	66
Kirkes	6 218	96	2 %	89	5 157	83 %	80	778	18
Kyyti	7 766	101	1 %	142	6 364	82 %	79	1 065	15
Lappi	7 760	159	2 %	105	6 204	80 %	89	1 190	13
Lumme	7 305	171	2 %	103	5 776	79 %	104	1 135	16
Outi	8 875	233	3 %	129	7 290	82 %	71	1 138	14
Siili	3 257	2	0 %	21	2 807	86 %	18	401	8
Vaara	7 503	278	4 %	110	6 024	80 %	42	1 040	9
Vaski	15 773	1 760	11 %	101	11 682	74 %	154	2 018	58

Taulukko 2. Alustava analyysi Koha-Suomen kirjastojen kirjahankinnoista ja niihin liittyvän metatiedon lähteistä ja tuottamisesta. Datan käsittely ja taulukon laadinta: informaattikko Aki Pyykkö, Turun kaupunginkirjasto

Tätä analysointimallia voidaan kehittää edelleen ja laajentaa se koskemaan myös muiden kirjastojen ja kimppojen hankinta- ja kuvailudataa. Analyysien avulla saadaan aiempaa konkreettisempi käsitys dataan liittyvistä haasteista ja toisaalta kirjastoissa tehtävästä päällekkäisestä kuvailutyöstä. Niiden avulla on mahdollista ennakoida tulevia ratkaisuja ja niiden vaikutuksia. Tähän tähtää myös Oulun kaupunginkirjaston organisoima projekti *Kohti yhteistä metatietoa – kuvailun tulevaisuus rakennetaan yhdessä*, jolle Lupa- ja valvontavirasto myönsi rahoituksen keväällä 2026.

Projektia esiteltiin myös ”kieliäly-yritys” Lingsoftille, jonka kanssa keskusteltiin laajemminkin metatiedon merkityksestä sekä automatiikan ja tekoälyn hyödyntämisestä kuvailutyössä.

2.4. e-aineiston metatiedot

Projektista osallistuttiin e-kirjojen metatietoon liittyvien tarpeiden ja erityispiirteiden läpikäyntiin, määrittelyyn ja kuvailuun tarjouspyynnön pohjaksi yhteistyössä Kuntien yhteinen e-kirjasto-hankkeen kanssa. Keskusteltiin Kansalliskirjaston edustajien kanssa siitä, olisiko myös E-kirjaston metatiedot järkevää viedä Melindaan tai miten ne saataisiin näkyväksi Finnassa. Toistaiseksi välittämät tuottavat aineistojen metatiedon E-kirjaston sovellukseen.

2.5. Media-aineistojen tekijänoikeudet

Kansikuvat ja kuvaustekstit ovat olennainen osa verkkokirjastojen sisältöä, ja niillä on huomattava aineiston sisältöön liittyvä informaatioarvo. Ne myös elävöittävät verkkokirjastoja ja kertovat aineistoista virtuaalisessa ympäristössä, jossa aineistoja ei voi ottaa käteen ja selailta kuten fyysisessä ympäristössä. Kansikuvia ja kuvaustekstejä ei käsitellä osana metatietoa vaan niin sanottuina media-aineistoina, joihin saattaa liittyä käyttöä rajoittavia tekijänoikeuksia ja toisaalta taloudellista potentiaalia.

Käytännöksi on muodostunut, että kirjastot tarvitsevat näihin media-aineistoihin käyttöoikeudet, joista sovitaan aineistonvälittäjien kanssa erikseen. Media-aineistoja ei ole toimitettu kirjastoille tiedostoina, vaan ne on linkitetty kirjastojen tietokantoihin. Linkitysten avulla media-aineistojen käyttöoikeuksia on tarvittaessa helppo muokata ja rajoittaa. Nykyisen toimintamallin mukaisesti kuhunkin kirjastotietokantaan tallennetaan mediatiedostojen linkit, jotka mahdollistavat aineistojen esittämisen verkkokirjastoissa.

Nykyisin valtaosa yleisten kirjastojen media-aineistojen käyttöoikeuksista määritellään hankintasuorituksissa, osaan aineistoja on mahdollista ostaa käyttöoikeuksia erikseen. Näihin molempiin liittyy kuitenkin, näennäisestä selkeydestä huolimatta, epämääräisyyttä ja avoimia kysymyksiä, esimerkiksi: mihin perustuvat media-aineistojen jakelijoiden kansikuviin liittyvät oikeudet? Onko kirjastoilla kansikuvien pitkäaikaiskäyttöoikeuksia ja miten ne määrittyvät? Miten kansikuvien tekijöiden tekijänoikeudet toteutuvat? Yksi projektille määritellyistä tehtävistä oli selvittää näitä kysymyksiä ja tutkia sitä, olisiko toimintakäytäntöjä mahdollista muuttaa ja media-aineistoihin liittyviä linkityksiä ja käyttöoikeuksien määrittelyä yksinkertaistaa.

2.5.1. Media-aineistojen tekijänoikeuksiin liittyvä selvitys

Selvitystyö tehtiin yhteistyössä PTC Services Oy -lakitoimiston kanssa. Selvitystyötä varten laadittiin kuvaus nykytilanteesta ja siihen liittyvät keskeiset haasteet. Tämä taustaselvitys on kokonaisuudessaan tämän raportin liitteenä (liite 4.2).

Alla viitataan PTC Services Oy:n laatimaan selvitykseen, joka kokonaisuudessaan on luottamuksellinen. Se on tämän raportin kirjoittajan hallussa ja siihen liittyen voi kysyä tarkennuksia kirjoittajalta.

Kuten taustaselvityksessä mainitaan, aiemmin on todettu, että kuvaileva metatieto, joka koostuu fyysisen tallenteen bibliografisesta ja sisällönkuvailusta, ei ylitä teoskynnystä. Näin kuvaileva metatieto ei ole tekijänoikeuden alaista toisin kuin media-aineistot. Bibliografista ja sisällönkuvailua hyödynnetäänkin kirjastojen välisessä yhteistyössä ja voidaan näin karsia peruskuvailuun liittyvää päällekkäistä työtä.

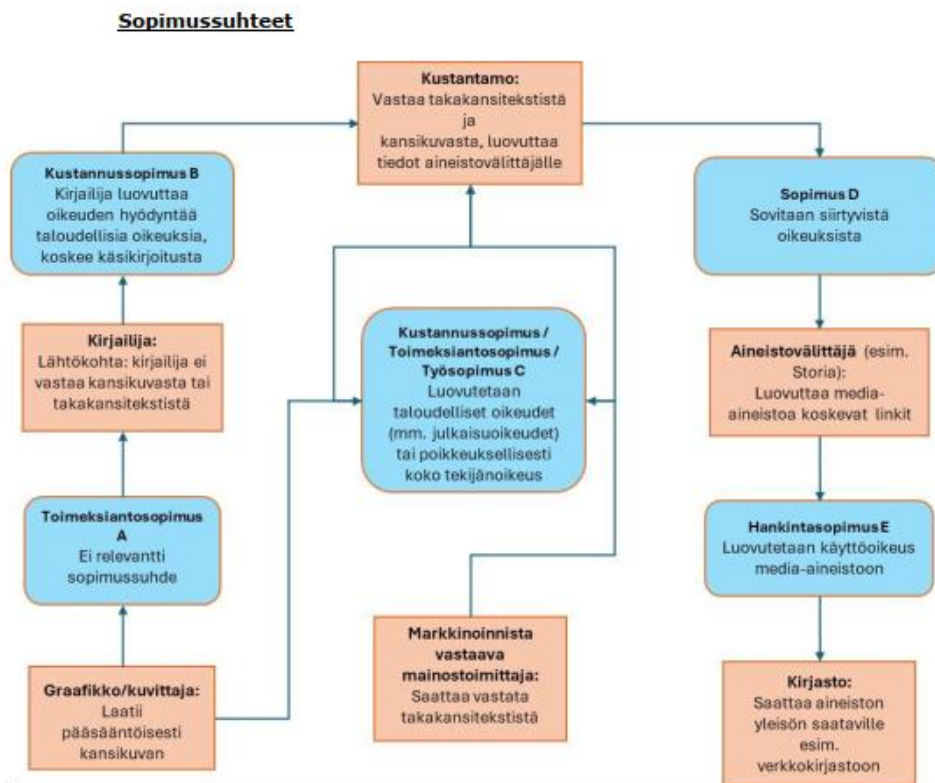
Selvitystyön toinen lähtöoletus oli, että media-aineistot ylittävät teoskynnyksen eli niiden voidaan katsoa olevan itsenäinen ja omaperäinen tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Teoskynnyksen ylittymistä arvioidaan aina tapauskohtaisesti, ja pääsääntöisesti kansikuvien oletetaan ylittävän

teoskynnyksen eli ne ovat tekijänoikeuksien alaisia. Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanaston kannan mukaan

Takakansiteksti ei nauti tekijänoikeussuojaa silloin, kun kyse on yleisluontoisesta teoksen kuvauksesta, josta ei käy ilmi takakansitekstin kirjoittajan luova panos. Tällöin takakansitekstin laatija ei voi myöskään sopimuksin luovuttaa tekijänoikeuksia kustantajalle, koska tekijänoikeutta ei ole syntynyt.

Suositus kuitenkin on, että lähtökohtaisesti kaiken media-aineiston tulkitaan olevan tekijänoikeuksien alaista ja siten kuuluvan tekijänoikeuslainsäädännön piiriin. Tämä lainsäädäntö määrittää media-aineistojen käyttöoikeuksia, ja koska tässä lainsäädännössä ei ole erityistä mainintaa media-aineistoista ja niiden käyttöoikeuksista, kirjastojen oikeus käyttää media-aineistoja perustuu sopimuksiin.

Selvityksessä tarkasteltiin sitä, mihin ja millaisiin sopimuksiin kirjastoille aineistoja välittävien toimijoiden oikeudet välittää kirjastoille kansikuvien ja kuvaustekstien linkit perustuvat.

Takakansiteksti:

1. (Markkinoinnista vastaava mainostoimittaja – Kustantamo)
2. Kustantamo – Aineistovälittäjä (Storia)
3. Aineistovälittäjä – Kirjasto

Kansikuva:

1. Graafikko/Kuvittaja – Kustantamo
2. Kustantamo – Aineistovälittäjä
3. Aineistovälittäjä – Kirjasto

Kuva 2. PTC Services Oy:n laatima koonti media-aineistoihin liittyvistä sopimuksista.

Sopimukset vaihtelevat tyypeiltään (esimerkiksi toimeksiantosopimus tai kustannussopimus) ja toimijoiden roolien mukaan. Selvityksessä ei voitu aukottomasti seurata sopimusketjuja, joiden lopputuloksena voitaisiin varmasti päätellä, että välittäjillä olisivat nämä oikeudet. Kustantajat toimittavat tiedot julkaisemistaan aineistoista [ONIX-keskuksen](#) kautta [lomakkeella](#) ja siinä yhteydessä ei nimetä kansikuvan tekijää tai takakansitekstin laatijaa tai määritellä niiden käyttöön liittyviä ehtoja.

Tämä käytäntö vaikuttaa olevan kustannusalalla vakiintunut toimintatapa ja perustuu luottamukseen siitä, ettei media-aineistoja käytetä väärin. Ne ovat myös kustantajan markkinointimateriaalia ja keino edistää aineiston menekkiä, joten kustantajan etuna vaikuttaisi olevan se, että materiaalit näkyvät mahdollisimman laajasti.

[Suomen Kustannusyhdistys](#) on suomalaisten kirjankustantajien yhteistyö- ja edunvalvontajärjestö. Se [ohjeistaa](#) jäseniään näin:

Alan yleisesti noudattaman tavan mukaan jakelijalla on oikeus julkaista kirjan kansikuva markkinointi- ja myyntitarkoituksiin myös kolmannen osapuolen alustoilla hyvän tavan mukaisesti.

Kansikuvien käyttöä on sallittua kirja-arvostelujen ja kirjaa tai kirjailijaa käsittelevien artikkelien, markkinoinnin, myynnin edistämisen ja ohjelmien yhteydessä. Kansikuvien muuntelu, esimerkiksi rajaaminen, on kielletty.

Tämän mukaan jakelijalla eli kirjastolle aineistoja myyvä välittäjä voi toimia niin, että kirjaston ("kolmas osapuoli") on mahdollista julkaista kansikuva omalla alustallaan eli verkkokirjastossa. Suositus koskee Kustannusyhdistyksen sataa jäsenkustantamoa, jotka vastaavat noin 80 % kaupallisesti kustannetuista kirjanimekkeistä ja yli 75 % kirjamyynnistä. Jotkin pienet kustantamot voivat myöntää media-aineistoilleen vapaat käyttöoikeudet, mutta tämä on tapauskohtaista.

Media-aineistot osana kirjallisuuden hankintasopimuksia

Vakiintunut käytäntö on, että media-aineistojen käytöstä sovitaan kirja-aineistojen kilpailutuksen yhteydessä, tarjouspyynnöissä ja hankintaa koskevissa sopimuksissa. Yleisesti käytetty muotoilu tarjouspyynnöissä on

Toimittajaksi valittuna tarjoaja välittää kirjojen kansikuvat ja tekstitiedostot ja tilaaja voi käyttää näitä ilman eri korvausta kirjastojärjestelmässään, Finna-asiakasliittymässä tai muissa mahdollisissa käyttöliittymissä, joiden kautta kirjasto tarjoaa aineistotietojaan asiakkaiden käytettäväksi sekä tiedotusmateriaalina kotisivuillaan.

Tämä muotoilu mahdollistaa ainakin näennäisesti media-aineistojen monipuolisen käytön, mutta jättää paljon myös avoimia kysymyksiä: voivatko luvat raueta, kun hankintasopimus päättyy? Onko se riittävän vahva ja voiko siihen vedota mahdollisissa riitatilanteissa? Kuinka kattavia luvat ovat, mitkä kaikki "mahdolliset käyttöliittymät" siihen voisivat sisältyä? Millä tavoin media-aineistojen pitkäaikaissäilytys voitaisiin turvata? Toistaiseksi ei ole syntynyt tilanteita, joissa hankintasopimuksen

rauetessa myös media-aineistojen linkit olisivat lakanneet toimimasta, tai media-aineistojen käyttöoikeutta olisi rajoitettu, mutta periaatteessa näin voisi käydä.

Tarjouspyynnössä voisi edellyttää myös laajempia media-aineistojen käyttöoikeuksia, esimerkiksi rajoittamattomaksi ajaksi tai aineistojen laajempaa käyttöoikeutta eri yhteyksissä asiakkaille tarkoitettuna tiedotusmateriaalina medioissa ja alustoilla. Media-aineistojen käyttöön liittyviä reunaehtoja ja määrittelyjä olisi hyvä käydä markkinavuoropuhelun muodossa välittäjien kanssa ja selvittää sitä, kuinka realistisia ne ovat ja millä tavoin ne voisivat vaikuttaa sopimuksen kustannuksiin. Keskeiset kirjallisuuden välittäjät kirjastoille ovat Storia Oy ja Suomen Kirjastopalvelu Oy.

Lisäksi kirjastot hankkivat kirjallisuutta, esimerkiksi paikallisaineistoja ja harvinaiskielistä kirjallisuutta, myös muilta toimittajilta kuin keskeisiltä välittäjiltä Storialta ja Kirjastopalvelulta. Nämä sattunnaiset toimittajat eivät välitä media-aineistoja, joten niiden aineistojen kansikuvat ja kuvaustekstit pääsääntöisesti puuttuvat verkkokirjastoista. Sama koskee suurta osaa av-aineiston media-aineistoista, niiden hankintasopimuksissa ei edellytetä kattavaa media-aineistojen välitystä kirjastoille.

Finna ja Finna.fi

Kuten edellä on mainittu, nykyiset kirjallisuuden hankintasopimukset mahdollistavat sen, että kirjaston hankkiman kirjallisuuden media-aineistoja voidaan näyttää myös Finnassa. [Finna](#) on Kansalliskirjaston ylläpitämä hakupalvelukokonaisuus, joka muodostuu organisaatiokohtaisista verkkosivustoista, kuten yksittäisten museoiden (esimerkiksi [Emma](#)) tai kirjastojen (esimerkiksi [Vaski-kirjastot](#)) verkkopalveluista.

Näiden lisäksi on [Finna.fi](#), joka kokoaa kaikkien Finnassa mukana olevien toimijoiden aineistot yhteen paikkaan. Finnassa näytetään eri toimijoiden kautta välittyvien media-aineistojen lisäksi myös eri medianpankeista linkittyviä media-aineistoja. Näin sama aineisto voi näkyä eri tavoin paikallisessa Finnassa ja Finna.fi:ssä, joka voi näyttää media-aineistoja myös silloin, kun niitä ei kirjaston omassa verkkokirjastossa ole oikeutta esittää. Näin asiakaskokemus ei ole yhtenäinen.

Nykyisessä tilanteessa on sekä toiminnallisia että teknisiä haasteita: samojen media-aineistojen linkkejä tallennetaan lukuisiin paikallisiin tietokantoihin ja niiden näkyvyyttä säädetään eri verkkosivuilla. Tästä seuraa päällekkäistä työtä ja asiakkaille erilaisia media-aineistojen näkymiä, joiden logiikka ei ole selkeä tai ymmärrettävä.

Linkitetyn datan hengessä ja sen tavoitteita tukien olisi järkevää kansallisella tasolla rakentaa kansallinen mediavaranto, joka kokoaisi media-aineistot mahdollisuuksien mukaan yhteen paikkaan. Näin voitaisiin vähentää päällekkäistä työtä, selkeyttää tekijänoikeuksia ja käyttöoikeuksia. Kansallinen mediavaranto turvaisi kulttuuriperinnön pitkäaikaissäilytyksen ja palvelisi Finnaa ja kirjastojen

verkkokirjastoja yhtenäisesti. Tämän toteuttaminen edellyttäisi valtakunnallisia sopimuksia ja oikeudellista selvitystä.

2.6. Metatietoon liittyvät sopimukset

Projektin tehtävänä oli kartoittaa sitä, mitä sopimuksia metatietoon ja sen hankintaan kirjastoilla on ja millä tavoin linkitettyyn kirjastodataan siirtyminen mahdollisesti vaikuttaisi sopimuksiin. Miten sopimusteknisesti olisi uudessa tilanteessa järkevää menetellä tai mitä vaihtoehtoja siihen olisi, mistä kaikesta pitäisi sopia.

Lähes kaikilla yleisillä kirjastoilla on sopimus metatietojen hankinnasta Suomen Kirjastopalvelu Oy:n kanssa. Kirjastopalvelu tuottaakin suuren osan erityisesti kotimaisen kirjallisuuden metatiedoista, projektissa tehdyn arvion mukaan noin 80 % uutuuksineistojen metatiedoista on Kirjastopalvelun tuottamaa. Kirjastopalvelu tekee yhteistyötä myös Kansalliskirjaston kanssa.

Kukin kirjasto on tehnyt oman metatietoon liittyvän sopimuksensa Suomen Kirjastopalvelu Oy:n kanssa. Yleisimmin sopimus kattaa vuosittain määritellyn peruspaketin, mutta kirjastojen on mahdollista ostaa myös lisäkuvaillujen paketteja tai määritellä itse kuvailtava aineisto.

Siinä vaiheessa, kun kirjastoilla on käytävissään yksi yhteinen metatietovaranto pitäisi sopimus-tilanne arvioida uudestaan. Voisiko olla myös niin, että metatietovaranto mahdollistaisi metatiedon tuottamisen kirjastojen aitona ja sopimukseen perustuvana yhteistyönä, jolloin ostopalveluiden osuus vähenisi?

Kohti metatietovisiota -projektin raportissa kuvattiin laajasti Ruotsin kirjastojen tekemää kuvailuyhteistyötä. Siellä kaupallisen kuvailutietojen tuottaja BTJ Sverigen rooli kuvailun infrastruktuurissa on supistunut. Kungliga biblioteket ylläpitää Libris-metatietovarantoa, ja kaikki sinne vuoden 2018 jälkeen tuotettu metatieto on avointa dataa (lisenssi CC0), myös kaupallisten toimijoiden tuottamat tietueet. Yksittäinen kirjasto voi ostaa BTJ Sverigen laatiman kuvailun, mutta se on tallennettava Librikseen ja välitettävä sitä kautta, jolloin yhden kirjaston ostama kuvailu on kaikkien kirjastojen hyödynnettävissä.

Jatkoprojektissa ei kuitenkaan lähdetty laajemmin selvittämään nykyistä metatietoon liittyvää sopimustilannetta tai hahmottamaan sitä, millaisia sopimuskokonaisuuksia jatkossa voisi olla järkevää ylläpitää. Se olisi edellyttänyt sitä, että tulevan kuvailuinfrastruktuurin rakenne olisi tiedossa ja eri toimijat olisivat sitoutuneet siihen. Oletettavasti kirjastojen tulee jatkossa sopia keskinäisestä kuvailuyhteistyöstä, siihen liittyvän työn ja kustannusten jaosta.

2.7. Tiekartan täsmentäminen

Tiekartan osalta tavoitteeseen – kirjastot ja yhteistyökumppanit voisivat ennakoida muutoksia ja suunnitella sen pohjalta omaa toimintaansa – ei päästy, koska näkymää Melindan tulevaan kehitykseen ei ole. Projektin päättyessä näyttää siltä, että Kohti metatietovisiota -projektissa määritellyistä kolmesta skenaariosta olisi toteutumassa skenaario A. Siinä muutos nähdään lähinnä

järjestelmien päivitys- tai vaihtoprojektina, eikä pyritä kuvailutyön rakenteellisiin uudistuksiin tai arvioimaan metatietovirtoja kokonaisuudessaan. Kuvailutyö jatkuu kirjastoissa lähivuosina kutakuinkin entiseen tapaan eikä päällekkäisestä työstä ole päästy eroon, päinvastoin järjestelmien vaihdot näyttävät hankaloittavan kuvailuyhteistyötä ja mutkistavan metatietovirtoja entisestään.

Alla tarkastellaan tiekartan muodostumisen kannalta kolmea keskeistä osa-aluetta: Melindan ja paikallisjärjestelmien välisiä integraatioita, kirjastojen ja Melindan järjestelmätilannetta sekä sivutaan lyhyesti BIBFRAME-tietomallin jatkokehitystä.

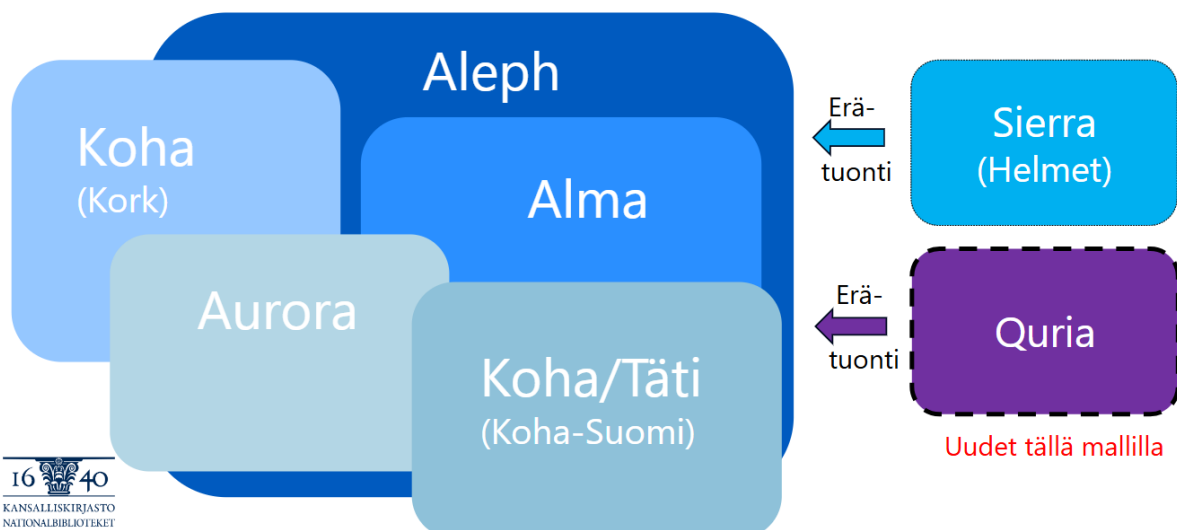
Yhteistyön perustana integraatiot

Melinda-integraatiot luovat pohjan käytännöille ja tavoille, joilla kirjastot osallistuvat kansalliseen kuvailuyhteistyöhön. Melindan nykyiset integraatiot, integraatorakenteen uudistaminen ja tulevat tavoitteet on kuvattu dokumentissa [Melinda-integraatioiden kehittyminen](#).

Kirjastot, jotka eivät ole mukana varsinaisessa Melinda-yhteisössä tai eivät ole integroituneet Melindaan, voivat poimia kuvailutietueita Melindasta.

Melindan taustajärjestelmä on Aleph, johon on eri tavoin integroitu viisi kirjastojärjestelmää (kuva 2):

- yleisten kirjastojen käyttämät Axiellin Aurora, Koha-Suomen Koha ja Sierra (Helmet-kirjastojen järjestelmänvaihtoon asti)
- korkeakoulukirjastojen käyttämät Koha ja Alma

Kuva 3. Melindan ja kirjastojärjestelmien keskinäiset integraatiot. [Melindan tilannekatsaus 6.3.2026](#)

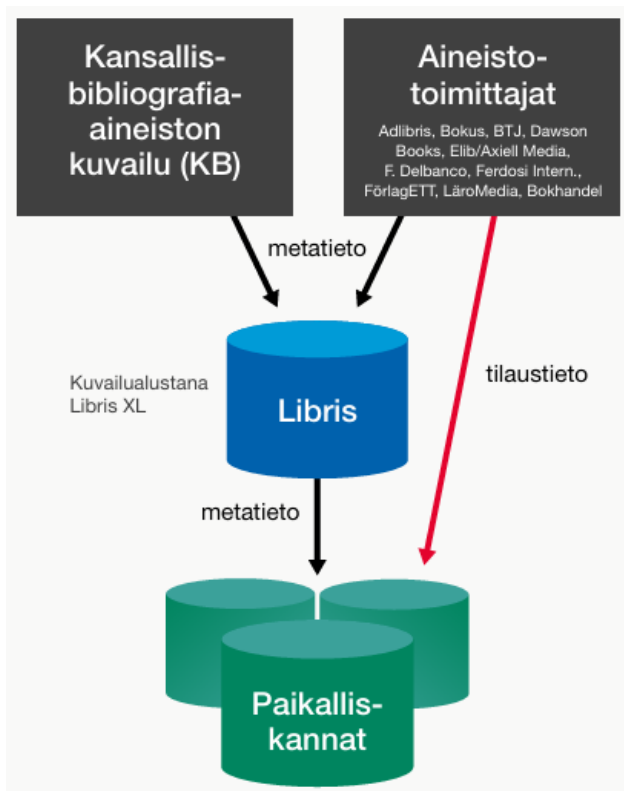
Jokaisessa integraatiossa on omat erityispiirteensä ja ne on toteutettu eri tavoin riippuen siitä, miten kirjaston käyttämä järjestelmä mahdollistaa yhteentoimivuuden. Esimerkiksi Aurora-

järjestelmässä on erillinen moduuli, jolla kuvailu Melindaan ja Melindan tietueiden muokkaus on mahdollista tehdä oman järjestelmän kuvailutyökalulla.

Integraatiot on toteutettu Sierraa lukuun ottamatta kahdensuuntaisina eli metatietoa liikkuu Alephista paikallisiin järjestelmiin ja päinvastoin. Tämä niin sanottu replikointi on toteutettu järjestelmäkohtaisilla ratkaisuilla eikä Melindassa ole yleiskäyttöistä rajapintaa replikoinneille. Tämä monimuotoisuus lisää integraatioiden ylläpitoon liittyvää työtä. Se on haaste myös siinä vaiheessa, kun paikallisen kirjastojärjestelmän vaihto on ajankohtaista. Tiiviit integroinnit järjestelmien välillä täytyy purkaa, sekä suunnitella ja rakentaa uudenlainen integraatio.

Sierran integraatio perustuu yhdensuuntaiseen erätuontiin paikallisjärjestelmästä Alephiin. Toisiksi kaikkien uusien järjestelmien, kuten Qurian, osalta integraatio Melindaan tulee perustumaan erätuontiin.

Kohti metatietovisiota -projektissa todettiin, että tämä kahdensuuntainen integraatio tietueiden replikointineen on haastava ja aiheuttaa lisätyötä myös paikallisesti. Projektissa tutustuttiin Ruotsissa käytössä olevaan malliin, jossa metatieto liikkuu vain metatietovaranto Libriksestä paikalliskantoihin. Ruotsissa tähän kokonaisuuteen on kytketty myös tilattavaan aineistoon liittyvä ennakkotieto:

Kuva 4. Metatietovirrat Libriksen, aineistotoimittajien ja kirjastojen paikallisten tietokantojen välillä Ruotsissa. Kaikki metatieto kulkee Libriksen kautta, eikä paikalliskannoista tule Librikseen päivityksiä. Myös aineistotoimittajien järjestelmät on integroitu kokonaisuuteen, joten tieto tilatuista aineistoista näkyy sekä Libriksessä että paikalliskannoissa. Tämä on erityisen tärkeää yleisille kirjastoille, joihin tilataan keskeinen kotimainen kirjallisuus jo hyvissä ajoin ennen aineiston ilmestymistä. Kuvälähde: [Kohti metatietovisiota -selvitysprojektin raportointi](#)

Tämän mallin toteuttaminen Suomessakin mahdollistaisi Yleisten kirjastojen neuvoston kuvailuun liittyvän tavoitteen toteuttamisen

Todettiin, että tärkeää olisi, että parhaat osaajat tekisivät kuvailua, keskitetysti, järjestelmäriippumattomalla mallilla.

Metatieto olisi mahdollista tuottaa kirjastojen aitona yhteistyönä yhteiseen metatietovarantoon, josta se olisi kaikkien käytettävissä olipa paikallinen järjestelmä mikä tahansa. Tässä mallissa kuvailu voitaisiin keskittää, karsia päällekkäistä työtä ja metatietovirtoja sekä siihen voisivat osallistua ”parhaat osaajat”.

Melinda-integraatioiden kehittyminen -linjauksessa ei oteta vielä kantaa siihen, miten Melindan uuden alustan käyttöönoton voidaan ajatella vaikuttavan järjestelmien väliseen yhteentoimivuuteen tai minkälaista kuvailun ekosysteemiä muutoksessa tavoitellaan:

Lopulliset päätökset integroitavista järjestelmistä ja Melinda-yhteentoimivuuden toteutustavoista tehdään yhteistyössä järjestelmätoimittajien, Kansalliskirjaston asiantuntijoiden ja avoimen lähdekoodin kehittäjäyhteisöjen välillä.

Paljon riippuu siitä, mikä järjestelmä aikanaan tulee Alephin korvaajaksi ja minkälaisen toimintamallin se mahdollistaa. Näyttää joka tapauksessa siltä, että Melindan uuden alustan käyttöönotto siirtyy useilla vuosilla ja Aleph on pitkään Melindan alusta ([Melindan tilannekatsaus 6.3.2026](#)). Kyse on sekä Kansalliskirjaston rajallisista resursseista että siitä, ettei järjestelmää, jolla Aleph voitaisiin korvata, ole helposti hankittavissa.

Järjestelmätilanne

Yleisillä kirjastoilla on tarve vaihtaa tai päivittää käytettävissä olevia kirjastojärjestelmiä. Useilla kirjastoilla ja kimpoilla on meneillään kirjastojärjestelmän kilpailutukseen liittyvien tarjouspyyntöjen laadinta ja taustaselvitysten teko. Pääkaupunkiseudun Helmet-kimppa on jo tehnyt päätöksen uudesta järjestelmästä, se on valinnut uudeksi järjestelmäkseen Systematic Finland Oy:n Ciceron. Sen myötä Suomen kirjastokentälle ja toimintaympäristöön tulee täysin uusi toimija ja uusi järjestelmä.

Useat kimpat ovat jo siirtyneet Axiellin Aurorasta tai Mikromarc-järjestelmästä linkitettyä kirjastodataa toteuttavaan Axiellin Quria-järjestelmään, jonka tietomallin yhteentoimivuus kansallisen BIBFRAME-tietomallin kanssa vaatii vielä kehittämistä. Ensimmäinen Melindassa oleva kirjastokimppa Heili on siirtynyt käyttämään Quriaa, sen ja Melindan yhteentoimivuuteen liittyy isoja haasteita:

Tällä hetkellä Quriaan siirtyminen tarkoittaa käytännössä tippumista pois Melinda-yhteistyöstä. Samankaltaisia haasteita voi olla odotettavissa muiden vastaavien uusien järjestelmien integroitumisen kanssa. ([Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmä 12.12.2025](#))

Myös Melindassa mukana oleva Kokkolan seudun Anders-kimppa on ilmoittanut ottavansa Qurian käyttöön alkukesällä 2026.

Vaikuttaa siltä, että niillä kirjastojärjestelmillä, jotka perustuvat BIBFRAME-tietomalliin, on oma tulokintansa ja toteutuksensa tietomallista. Tämä haastaa myös yhteentoimivuuden Melindan kanssa ja aiheuttaa lisätyötä järjestelmien sovittamisessa. Tällä hetkellä tilannetta hankaloittaa myös se, että järjestelmissä on rinnakkain eri formaateilla ja säännöstoilla (MARC21 ja BIBFRAME) tuotettua metatietoa mikä edellyttää useita konversioita, joissa metatiedon laatu saattaa heikentyä.

Jatkossa Melindan integraatiopolitiikkaan ja -käytäntöihin tulee vaikuttamaan myös se, kuinka paljon eri järjestelmiä Melindan kanssa yhteistyötä tekevissä kirjastoissa on ja millaisia nämä järjestelmät ovat. Nykyisenkaltaista, useisiin erilaisiin integraatiomalleihin perustuvaa kokonaisuutta ei liene järkevää ylläpitää, vaan pyritään yhtenäisiin ratkaisuihin ja yleiskäyttöisiin rajapintoihin:

Tulevan kehitystyön tavoitteena on toteuttaa uudella järjestelmäalustalla toimivat yhtenäiset integraatoratkaisut, ja niitä tukevat yleiskäyttöiset rajapinnat avoimen lähdekoodin välineillä ja ketterillä ohjelmistotuotantomenetelmillä. Metatiedon sisällön osalta tärkeiksi tekijöiksi muodostuvat luotettavasti toimivat, nopeat ja informaation säilymisen kannalta laadukkaat konversiot MARC 21:n ja linkitetyn datan BIBFRAME-formaatin välillä. Muutoksen pääperiaatteet on kuvattu vuonna 2020 ilmestyneessä Kansalliskirjaston metatietovisiossa, jonka mukainen kuvailutieto on kattavaa, ajantasaista, laadukasta, luotettavaa ja auktorisoitua. ([Melinda-integraatioiden kehittyminen](#))

Linkitetty kirjastodata edellyttää uutta kuvailuformaattia, joksi nyt on valikoitunut [Kongressin kirjaston ylläpitämä BIBFRAME-formaatti](#). Siihen perustuva Kansallinen linkitetyn kirjastodatan LKD-tietomalli BFFI luotiin Kansalliskirjaston hallinnoimassa [Linkitetty kirjastodata -projektissa](#). Projektissa formaattia sovitettiin suomalaisen kirjastokuvailun tarpeisiin. LKD-tietomalli tukeutuu uudistuneeseen RDA-kuvailusääntöön ja hyödyntää Metatietosanastoa. Projektin päättyi vuoden 2024 lopussa ja tietomallin ensimmäinen tuotantoversio julkaistiin heti vuoden 2025 alussa. Tietomallia päivitetään säännöllisesti.

Kuten edellä mainittiin, uusi formaatti ei ole vielä vakiintunut ja kirjastojärjestelmien toimittajilla on siitä omat mallinsa, joiden yhteensovittaminen Melindan kanssa saattaa olla haastavaa. Lisäksi molemminpuoliset konversiot MARC21 <> BIBFRAME vaativat kehittämistä, jotta datan laatu voidaan varmistaa.

Tiekartan laadinta ja Melinda-yhteistyön muutoksiin varautuminen edellyttävät siis, että kirjastoilla on käsitys tulevasta integraatioiden toteutustavasta ja siitä, mitä se kirjaston omilta järjestelmiltä edellyttää. Lisäksi tarvitaan osaamista kirjastojärjestelmän hankintavaiheessa ja taitoa kysyä oikeita asioita metatietoon ja formaatteihin liittyen. Tukea siihen on mahdollista saada, Kansalliskirjasto pyrkii mahdollisuuksien mukaan tukemaan kirjastojärjestelmän vaihtoa harkitsevia kirjastoja:

Kirjastojärjestelmän vaihtoa suunnittelevien tai hankintavaiheessa olevien asiakkaidensa kanssa Kansalliskirjasto pyrkii vuoropuheluun ja konsultointiin, jolla tiettyjen järjestelmäratkaisujen Melinda-yhteentoimivuuden etuja voidaan selkeyttää. Asiakasjärjestelmiä ei ole tarkoitus asettaa paremmuusjärjestykseen, mutta kuvailuyhteistyön kannalta olennaiset Melinda-toiminnallisuudet on kussakin tulevassa vaihtoehdossa mahdollista eritellä. ([Melinda-integraatioiden kehittyminen](#))

Kansalliskirjasto julkaisi 16.3.2026 metatietoon liittyvät [suositukset vaatimusmäärittelyjen laati-
miseen kirjastojärjestelmämuutoksissa](#). Suosituksessa on tarkasteltu vaatimusmäärittelyjä
näistä näkökulmista:

- tietomalli
- suomalaisen tuotantoympäristön erikoispiirteet
- kuvailutyön sujuvuus

Suosituksen myötä kirjastoilla on paremmat valmiudet järjestelmän hankinta- ja vaihtotilanteissa arvioida eri järjestelmiä metatiedon ja kuvailutyön osalta. Suositukset ohjaavat myös olemassa olevien järjestelmien kehitystyötä kohti linkitetyn kirjastodatan tietomallin soveltamista.

Suosituksen vaatimusmäärittelyn mukaan hankittavan järjestelmän tulee

*ottaa vastaan ja tuottaa laadukasta metatietoa sekä BIBFRAME- (ml. kansallinen so-
vitus BFFI) että MARC 21-muodossa.*

Kuvailutyötä koskevassa osiossa määritellään järjestelmän kuvailutyökaluun liittyviä edellytyksiä. Näiden perusteella näyttäisi siltä, että mitään integraatiomallia ei ole vielä rajattu pois. Kuvailu voi-
daan ja on välttämätöntäkin tuottaa paikallisessa ympäristössä, toisaalta järjestelmän tulee ottaa
vastaan eri formaateilla tuotettua metatietoa, mikä mahdollistaisi sen, että metatieto tulee Melindan
kautta. Lisäksi määrittelyissä edellytetään, että

*järjestelmä kykenee muodostamaan tarvittavat integraatiot kansallisiin kuvailun ja tie-
donhaun infrastruktuuripalveluihin **Melindaan** ja **Finnaan**.*

”Tarvittavat integraatiot”, niiden toteutustapa, vaikutukset metatietovirtoihin ja paikallisesti tehtä-
vään kuvailutyöhön jäävät määriteltäviksi ja tarkennettaviksi myöhemmin.

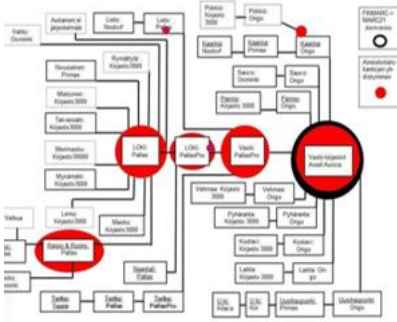

Kansalliskirjasto on maaliskuussa 2026 myös päivittänyt [2021 julkaistua kuvailupolitiikkaansa](#):
[Kansalliskirjaston kuvailupolitiikka 2021–2030. Toinen laitos](#). Päivityksessä versiossa keskeiset
tavoitteet ovat konkretisoituneet ja kiteytyneet kolmeen kohtaan:

- kuvailun kansallisen ohjauksen parantaminen, esimerkiksi kuvailun ohjauksen tiekartan laadinta
- kuvailutuotannon tehokkuuden varmistaminen, kuten kuvailun katteen rajaaminen kuvailuresurssit huomioiden ja tekoälyn mahdollisuudet kuvailussa
- tuotantoympäristön muutoksiin valmistautuminen: toimijakuvailun tuotantoympäristön kehittäminen KAM-sektori huomioiden, kuvailuun liittyvä osaaminen ja Finton roolin vahvistaminen

Kansalliskirjastossa on laadittu kirjastoille tietopaketti linkitetystä kirjastodatasta, ja se julkistetaan kevään 2026 aikana.

3 Lopuksi

Yleisten kirjastojen kirjastoaineistojen kuvailun tuottamisen tapa, käytänteet ja välineet 1980-luvulta 2020-luvulle voidaan kuvata yleisellä tasolla näin:

Kortistoista linkittyvään metatietoon		
→1970-luvun loppu	1970-luvun lopulta →	2020-luvun lopulta →
<p>Kuvailun välineenä luettelointikortit</p> <p>Kortistot paikallisessa käytössä</p> 	<p>Ensimmäiset digitaaliset tietokannat, kuvailutiedon tallennusformaattina MARC</p> <p>Kuvailutiedon siirto tietokantojen välillä mahdollistui</p> <pre> FMT BK LDR 00000cam a22006014: 4500 001 018656889 005 20221121133355 0 008 2211150222021xx Odengic 020 ja 978-1-78816-343-9 q pehmeakantainen 035 ja (F1-MELINDA)018656889 040 ja FI-STJ b fn e rda f FI-Sata 0410 ja eng 084 ja 02 09 2 yki 084 ja 00 09 2 yki 084 ja 96 1 2 yki 1001 ja Pettegree, Andrew, je kirjittäjä 24514 ja The library. b a fragile history / c Andrew Pettegree & Arthur der Wedusen. ja Paperback edition. 264 1 ja London. b Profile Books, s. 2022. 264 4 c 02021 300 ja 518 sivua, 16 numeromerkintä kuvaisua. b kuvitettu. c 20 cm 326 ja teksti b txt 2 rdacontent 337 ja käytettävissä ilman laitetta b n 2 rdamedia 338 ja nide b nc 2 rdacarrier </pre>	<p>Siirtymä kohti linkitettyä kirjastodataa</p> <p>Formaatti BIBFRAME, yhteiset metatietovarannot, kuvailuelementtien linkittäminen, ei metatiedon siirtoa tietokantojen välillä</p>
Erillisistä kuvailuyksiköistä verkostomaiseen yhteistyöhön		
→1970-luvun loppu	1970-luvun lopulta →	2020-luvun lopulta →
<p>Kuvailijat työskentelivät paikallisesti, vähän yhteyksiä kuvailijoiden välillä</p> 	<p>Tietokantojen yhdistäminen kimppojen yhteisiksi mahdollisti kuvailutyön organisoinnin ja jakamisen kimppojen sisällä, muiden toimijoiden tuottaman metatiedon hyödyntäminen ja Melinda-yhteistyö tulivat mahdolliseksi</p> 	<p>Yhteiset metatietovarannot mahdollistavat aidon verkostomaisen kuvailuyhteistyön, kuvailutyön organisoinnin valtakunnallisesti ja päällekkäisen työn karsimisen</p>

Kuva 5. Kuvailun vaiheet yleisellä tasolla. Kuvat: ylärivissä vasemmalla kuva kortistolaatikosta, kuva Kaisa Hypén. Ylhäällä keskellä kuvakaappaus MARC21-formaatilla laaditusta kuvailusta. Ylhäällä oikealla: kaavio BIBFRAME-formaatin elementeistä, [Kongressin kirjasto](#). Alhaalla vasemmalla: Turun kaupunginkirjaston luettelointiosasto, Turun kaupunginkirjaston kuvakokoelmat. Alhaalla keskellä: Vaski-kirjastojen kirjastojärjestelmäkehitys ja aineistorekisterien yhdistymiset (ennen vuotta 2015), perustuu Leo-Lassi Kinnusen [opinnäytetyöhön](#). Alhaalla oikealla: Kohti metatietovisiota -projektissa luotu kuva laajemmasta kirjastojen kuvailutyön systeemisestä muutoksesta.

Siitä lähtien kun digitaaliset tietokannat alkoivat 1980-luvun lopulta alkaen yleistyä kirjastoissa, yleisillä kirjastoilla on ollut tavoitteena keskittää kuvailua. Kuvailun keskittämiseen ja yhteistietokantoihin tähtääviä projekteja ja hankkeita on ollut useita vuosien varrella. Nämä hankkeet on listattu ja kuvattu kirjastot.fi-sivustolle.

Kohti metatietovisiota -projekti ja sen jatkoprojekti ovat osa tätä jatkumoa ja yleisten kirjastojen pyrkimystä kuvailutyön parempaan organisointiin. Tällä kertaa ainakin visioiden ja kehittyvien järjestelmien näkökulmasta työtä voitaisiin aidosti jakaa kirjastojen ja muiden toimijoiden kesken.

Kohti metatietovisiota -projektit kestivät kaikkiaan neljä vuotta, ja tänä aikana muutokseen liittyvät haasteet ja muutoksen laajuus ovat konkretisoituneet. Vuoden 2022 optimistisista tunnelmista on tultu kevääseen 2026 ja tilanteeseen, jossa tarvitaan uutta orientaatiota ja liikkeellelähtöä muutokseen liittyen. Muutos tulee tapahtumaan vähitellen ja vaiheittain, ei kertarysäyksellä kuten projektin alussa oletettiin – ja toivottiinkin.

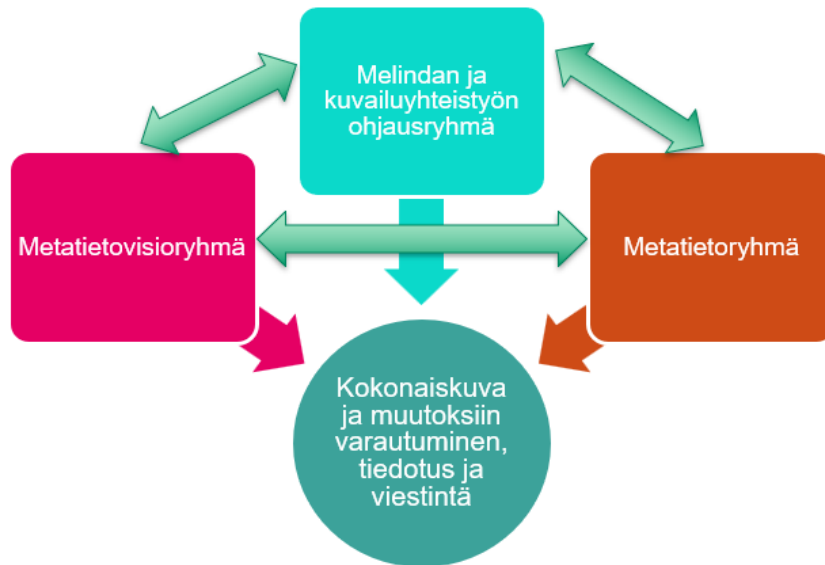
Näinä vuosina on saatu eri tahoilla paljon aikaiseksi ja uutta on rakennettu, kuten BIBFRAMEn kansallinen tietomalli, on myös saatu ensimmäisiä käytännön kokemuksia uutta tietomallia soveltavan kirjastojärjestelmän toiminnasta. Linkitettyyn dataan liittyvä yleinen tietoisuus on kasvanut. Kirjastokentällä ollaan varmasti paljon valmiimpia kohtaamaan tulevat muutokset kuin siinä vaiheessa, kun ensimmäinen projekti käynnistyi neljä vuotta sitten.

Projekti päättyy, mutta kehitystyö jatkuu, samoin muutos kohti linkitettyä kirjastodataa. Projektin toimeksiantaja Yleisten kirjastojen neuvosto päätti kokouksessaan 23.4.2026, että yleisten kirjastojen osalta muutosta seurataan ja ohjataan tällä rakenteella:

- perustetaan metatietovisioryhmä seuraamaan metatietoon liittyvää kehitystä ja tiedottamaan siitä kirjastoja. Sen kokoonpano noudattaa mahdollisuuksien mukaan projektien ohjausryhmän kokoonpanoa
- vuonna 2020 Yleisten kirjastojen neuvoston aloitteesta perustettu, kuvailutyön yleisten kirjastojen asiantuntijoista koottu metatietoryhmä jatkaa toimintaansa
- kirjastojen edustajat Kansalliskirjaston hallinnoimassa Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmässä kuulevat yleisten kirjastojen metatietoon liittyvien toimijoiden kantoja ohjausryhmässä tehtävien päätösten tueksi, pitävät esillä yleisten kirjastojen tarpeita ja tiedottavat ohjausryhmässä tehdyistä päätöksistä. Ohjausryhmässä kuullaan myös muiden kirjastosektoreiden metatietoon ja kuvailutyöhön liittyviä näkemyksiä

Tässä kokonaisuudessa huomioidaan niin kuvailutyön asiantuntijoiden kuin toiminnan kehittämistä vastaavien kirjastonjohtajien näkemykset.

Tulevan kehittämisen ja muutoksen hallinnan kannalta on tärkeää, että jatkossa nämä eri toimijat jakavat tietoa keskenään, viestivät yhteisesti kirjastokentälle ja eri sidosryhmille. Kokonaisuuden hallinnan osalta on olennaista, että Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmässä tehdyistä päätöksistä ja linjauksista tiedotetaan ja arvioidaan niiden vaikutuksia organisaatioiden toimintaan ja käytännön kuvailutyöhön. Toisaalta tuodaan ohjausryhmän päätöksenteon pohjaksi yleisten kirjastojen kuvailuun ja metatietoon liittyvät erityispiirteet, visiot ja tahtotila.

Kuva 6. Kuvailun muutosten seurantaan liittyvät yleisten kirjastojen toimijat ja niiden keskinäinen viestintä. Kokonaisuudesta päätettiin Yleisten kirjastojen neuvoston kokouksessa 23.4.2026.

Yleisten kirjastojen kuvailutyön tulevaisuuden suunnittelussa huomioidaan myös Oulun kaupungin kirjaston hallinnoiman *Kohti yhteistä metatietoa – kuvailun tulevaisuus rakennetaan yhdessä* -projektin tulokset. Projekti sai rahoituksen Lupa- ja valvontavirastolta keväällä 2026 ja siinä pyritään uudelleenorganisoimaan Koha-Suomen kirjastojen kuvailutyö.

Kirjastojen tietokannat yhdistetään Koha-Suomen kirjastojen ”masterdatatietokannaksi”, ja sen avulla selvitetään, onko kuvailutyötä mahdollista keskittää, mitä toimenpiteitä ja päätöksiä se vaatii ja millä tavoin henkilökuntaa kuullaan muutoksen eri vaiheissa. Projektin tuloksista on hyötyä myös mahdollisen, valtakunnallisen kuvailuyhteistyön organisoinnin suunnittelussa.

4 Liitteet

4.1. Koonti kokouksista, esittelyistä ja muista tilaisuuksista

Tilaisuus	Ajankohta	Osallistujat / arvio osallistujien määrästä
Keskustelut kirjastojen kanssa, seminaarit ja projektin esittelyt		
Metatiedon tulevaisuus, Vantaan kaupunginkirjasto	2.5.2023	20
Qualitative and Quantitative Methods in Libraries (QQML)	1.6.2023	50
Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmä	6.6.2023	ohjausryhmän jäsenet
Projektin esittely Helle-kimpalle	17.10.2023	20
Kirjastoverkkopäivät: Kohti linkitettyä metatietoa	26.10.2023	60
Yleisten kirjastojen neuvosto, projektin tilannekatsaus	8.11.2023	neuvoston jäsenet
Kuvailun tulevaisuus -työpaja	15.11.2023	20
Metatietowebinaari	27.11.2023	250
Projektin esittely Koha-seminaarissa	28.11.2023	35
Projektin esittely kirjastot.fi:n koordinaatioryhmälle	11.12.2023	23
Projektin esittely Koha-Suomen hallitukselle	15.12.2023	7
Metatiedon tulevaisuus, Tampereen kaupunginkirjasto	20.12.2023	4
Metatiedon tulevaisuus, Lapin kirjastot	23.1.2024	15
Yleisten kirjastojen neuvosto, projektin tilannekatsaus	25.4.2024	neuvoston jäsenet
Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmä, projektin tilannekatsaus	7.6.2024	ohjausryhmän jäsenet
Metatietovisiosta Ellibsin kanssa	15.10.2024	3
Koha-Suomen hallituksen seminaari	13.12.2024	11
Koha-seminaari: kuvailun uusi malli, työpaja	23.3.2025	8
Melindan kevätwebinaari	20.5.2025	50
Koha-Suomen johtajien kehittämisiltapäivä: uusi kuvailumalli	25.8.2025	6
Kuvailutyön vaihtoehtoista: Ellibs/Lingsoft	19.9.2025	4
Vaara-kirjastojen johtajat: uusi kuvailumalli	3.10.2025	10
Lapin kirjastojen johtajat: uusi kuvailumalli	6.10.2025	10
Kyyti-kirjastojen johtajat: uusi kuvailumalli	28.10.2025	6
Melindan ja kuvailuyhteistyön ohjausryhmä, projektin tilannekatsaus	12.12.2025	ohjausryhmän jäsenet
Yleisten kirjastojen neuvosto, projektin tulosten esittely	23.4.2026	neuvoston jäsenet
Projektin ohjausryhmän kokoukset, muistiot Turun kaupunginkirjastossa		
2023: 5.5., 1.9., 30.10.		ohjausryhmän jäsenet
2024: 4.4., 31.10.		ohjausryhmän jäsenet
2025: 29.1., 20.10.		ohjausryhmän jäsenet
2026: 23.3.		ohjausryhmän jäsenet
Projektin asiantuntijaryhmän kokoukset, muistiot		
2023: 10.5., 6.9., 7.11.		asiantuntijaryhmän jäsenet
2024: 24.1., 20.3., 11.10., 17.12.		asiantuntijaryhmän jäsenet
2025: 19.3., 1.10., 17.12.		asiantuntijaryhmän jäsenet
2026: 11.3.2026		asiantuntijaryhmän jäsenet
Yhteistyö Kansalliskirjaston kanssa		
Finto: automaattisen kuvailun suunnittelua	23.5.2023	9
Metatiedosta Kuntien yhteiselle e-kirjastolle, keskustelu	7.8.2023	2
Kuntien yhteisen e-kirjaston metatieto, keskustelu	23.8.2023	4
Media-aineistojen tekijänoikeudet, tapaamiset ja keskustelut		
Tekijänoikeudet digitaalisessa ympäristössä, OKM	23.8.2023	9
Valmistelevat tapaamiset kirjastot.fi:n kanssa	23.4.2024	3
	28.5.2024	

	14.6.2024	
Tapaamiset lakitoimiston edustajien kanssa	30.8.2024 17.11.2024 28.11.2024 20.1.2025	5-7
Tietokantojen yhdistämiseen liittyvä valmistelutyö, case Koha-Suomen kirjastot		
Data-analyysin määrittely ja toteutuksen arviointi	29.4.2024 15.5.2024 7.6.2024 29.8.2024 11.9.2024	2-5
Keskustelu kuvailun keskittämisestä	25.9.2024	3

4.2. Media-aineistot yleisten kirjastojen verkkokirjastoissa, koonti tekijänoikeuksien selvittämistä varten

Kohti metatietovisiota -jatko projekti

Turun kaupunginkirjasto

Kaisa Hypén

3.7.2024

Sisältö:

Taustaksi

Kuvaileva metatieto

Media-aineistoprosessi

Yleiset kirjastot ja media-aineistot

Hankintasopimusperusteiset käyttöluvat

Kirjallisuus

Muut tallenteet

Maksuperusteiset käyttöluvat

Media-aineistot ja Finna

Huomioita ja kysymyksiä

Mahdollinen ratkaisu: kansallinen mediavaranto?

Taustaksi

Digitaalisessa ympäristössä ei voi ottaa kirjanidettä käteen, selata ja tutustua sen sisältöön. Verkkokirjastossa aineistoon tutustuminen ja sen tunnistaminen riippuvat siitä, miten hyvin se on kuvailtu eri näkökulmista. Verkkokirjastoissa tarvitaan mahdollisimman monipuolista ja laadukasta aineistoihin liittyvää metatietoa, josta myös kansikuvat ja kuvaustekstit ovat osa. Fyysinen kirjanide ”myy” itsensä osittain kannen ja kuvaustekstin avulla, ja saman pitäisi olla mahdollista myös verkkokirjastoissa.

Siinä vaiheessa, kun yleiset kirjastot ottivat käyttöön digitaaliset välineet tiedontallennuksessa ja välittämisessä, tuli kansikuvien ja kuvaustekstien esittäminen kirjastojen asiakasliittymissä

mahdolliseksi. Niitä ei kuitenkaan käsitelty osana metatietoa vaan ns. media-aineistoina, joihin saattaa liittyä käyttöä rajoittavia tekijänoikeuksia ja toisaalta taloudellista potentiaalia.

Käytännöksi muodostui, että media-aineistoihin tarvitaan käyttöoikeudet, joista sovitaan erikseen. Media-aineistoja ei ole myöskään toimitettu kirjastoille tiedostoina, vaan ne on linkitetty kirjastojen tietokantoihin. Linkitysten avulla media-aineistojen käyttöoikeuksia on tarvittaessa helppo muokata ja rajoittaa.

Nykyisin valtaosa yleisten kirjastojen media-aineistojen käyttöoikeuksista määritellään hankintasopimuksissa, osaan aineistoja on mahdollista ostaa käyttöoikeuksia erikseen. Näihin molempiin liittyy kuitenkin, näennäisestä selkeydestä huolimatta, epämääräisyyttä ja avoimia kysymyksiä, esimerkiksi: mihin perustuvat media-aineistojen jakelijoiden kansikuviin liittyvät oikeudet? Onko kirjastoilla kansikuvien pitkäaikaiskäyttöoikeuksia ja miten ne määrittyvät? Miten kansikuvien tekijöiden tekijänoikeudet toteutuvat?

Katsauksessa pidetään esillä myös kirjastojen kulttuuriperintöön liittyvää tehtävää, joka verkkokirjastoissa toteutuu metatiedon kautta ja josta kansikuvat ovat olennainen osa. Kansikuvat ja kuvaustekstit ovat kaupallisia markkinoinnin keinoja, mutta niillä on myös kulttuurihistoriallinen ulottuvuutensa, ne ovat aikansa tuotteita ja osa kollektiivista muistiamme. Kirjastojen tietokannoissa ja hakuliittymissä on ainakin toistaiseksi nähtävissä tiedot niistäkin aineistoista, jotka eivät ole enää kaupallisessa levityksessä, mutta ovat edelleen kirjastojen kokoelmissa ja asiakkaiden käytettävissä.

Lopuksi on pohdittu, olisiko kansallisen mediavarannon avulla mahdollista ratkaista näitä metatiedon tekijänoikeuksiin liittyviä haasteita. Varantoon voitaisiin kerätä media-aineistoja laajasti hyödynnettäväksi ja se toimisi myös kulttuuriperinnön kokoajana, säilyttäjänä ja välittäjänä.

Metatietovaranto Melindaa ollaan uudistamassa ja kirjastoissa ollaan siirtymässä kohti linkitettyä kirjastodataa, joka toteutuessaan mullistaa metatiedon rakenteen ja tuottamisen tavan. Yhteiset tietovarannot ovat yksi linkitetyn datan perusajatuksista, joten mediavaranto olisi linjassa tulevan kehityksen kanssa ja ennakoisi sitä.

Finna-visiossaⁱ on tavoitteeksi asetettu, että Finna-käyttöliittymässä eri teoslajit, aineistoformaattit ja mediat löytyvät helposti ja jäsenyivät käyttäjälähtöisesti. Kansallinen mediavaranto voisi olla yksi väline tämän vision toteuttamisessa. Mediavaranto ja sen sisältöjen linkittäminen yksinkertaistaisivat metatietovirtoja ja vähentäisivät päällekkäistä työtä.

Tämä yhteenveto on laadittu osana *Kohti metatietovisiota* -jatkoprojektiaⁱⁱ. Projektin toimeksiantaja on Yleisten kirjastojen neuvosto ja rahoittajana on opetus- ja kulttuuriministeriö. Projektin tavoitteena on selvittää yleisten kirjastojen valmiuksia siirtyä linkitettyyn kirjastodataan ja tarpeen mukaan koordinoita tätä siirtymää. Yksi projektille määritelty tehtävä on selvittää metatietoon liittyviä tekijänoikeuksia.

Yhteenvedossa on kuvattu mahdollisuuksien mukaan sitä, millainen media-aineistoihin liittyvä kokonaisprosessi on, mitkä tekijät siihen vaikuttavat ja millaiselta tilanne kirjastojen näkökulmasta näyttää. Yhteenvedossa pitäydytään media-aineistoihin osana metatietoa ja verkkokirjastoja,

aineiston tunnistamisen ja markkinoinnin välineinä. Tarkastelun ulkopuolelle on jätetty kansikuvien tai kirjan kuvituksen käyttö kirjastojen muissa palveluissa tai toiminnoissa, esimerkiksi osana satutunteja, sekä näihin käyttötapauksiin liittyvät erityispiirteet.

Kuvaileva metatieto

Kuvailevan metatiedon avulla pyritään kertomaan kuvailtavasta kohteesta olennaiset tiedot, jotta kohde olisi löydettävissä ja identifioitavissa sekä saatavissa käyttöön ja kartoitettavissa.ⁱⁱⁱ Metatiedolla on aineiston tunnistamisen ja tiedonhaun mahdollistamisen lisäksi muitakin funktioita. Se säilyttää ja välittää kulttuuriperintöä sekä on tutkimuskohde itsessään^{iv}.

Kuvaileva metatieto koostuu bibliografisesta ja sisällönkuvailusta. Bibliografisen kuvailun avulla kerrotaan mahdollisimman tarkasti kuvailun kohteesta fyysisenä esineenä. Kuvailussa huomioitava näkökulmia ovat muun muassa teoksen laajuus, ilmestymisajankohta, kustantaja ja tekijä.

Kuvailun kohteen sisältöä kuvaillaan asiasanoituksen ja luokituksen keinoin. Bibliografisen ja sisällönkuvailun muodostama kokonaisuus on rinnastettu tuoteselosteisiin, jolloin ne eivät ylittäisi teoskynnystä eivätkä siis olisi tekijänoikeuden alaisia.^v

Kuvailua ohjaa RDA (Resource Description and Access) -kuvailuohje ja tiedontallennus tehdään toistaiseksi MARC21-formaatin määrittämällä tavalla. Meneillään on siirtymä kohti linkitettyä kirjastodataa ja siinä sovellettavaa BIBFRAME-formaattia.^{vi} Linkittäminen verkon muihin sisältöihin mahdollistaa kirjastojen tuottaman metatiedon rikastamisen ja toisaalta kirjastojen tuottaman metatiedon esittämisen verkon muiden sisältöjen yhteydessä. Viimeistään linkitettyyn kirjastodataan siirryttäessä pitää metatietoelementtien tekijänoikeuksien olla ratkaistuina ja sovittuina.

Metatiedon tuottamisen, tallennuksen ja jakamisen välineet ovat kehittyneet viime vuosikymmeninä:

- paikallisesti selattavat luettelokortit ja -kortistot
- tietokannat, yhteistietokannat ja verkkokirjastot 1990-luku →
- yhteiset metatietovarannot (Melinda) 2010-luku →

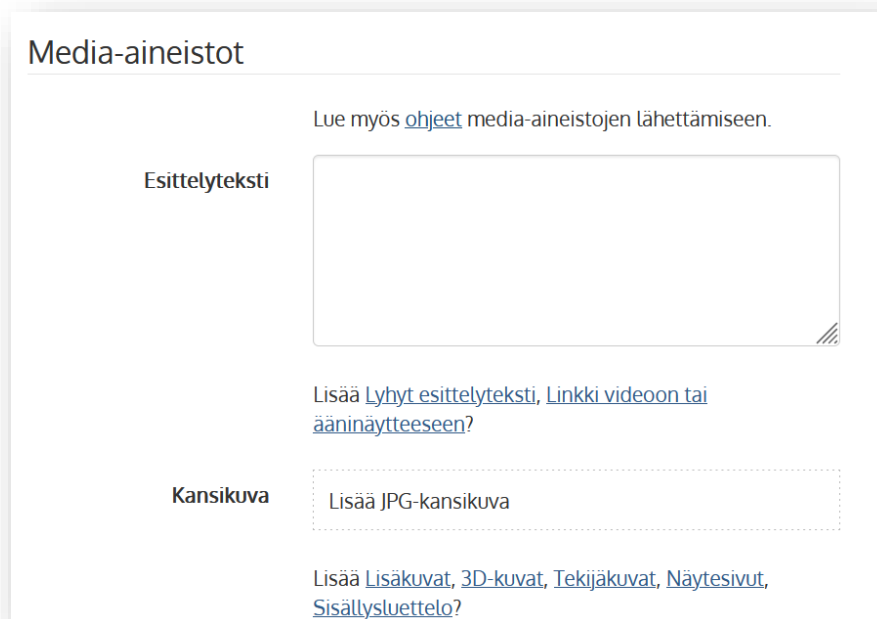
Nykyisin voidaan puhua metatiedon ekosysteemistä, verkostosta, jossa julkisten toimijoiden lisäksi on mukana kaupallisia kirja-alan toimijoita.

Media-aineistoprosessi

Kaksi keskeistä yleisille kirjastoille aineistoja välittävää toimijaa ovat Suomen kirjastopalvelu Oy (Kirjastopalvelu)^{vii} ja Storia Logistiikka Oy (aiemmin Kirjavälitys Oy, Storia)^{viii}. Näistä Storia on keskittynyt erityisesti kirjojen välittämiseen, Kirjavälitys välittää kirjastoille myös muita aineistoja, kuten ääni- ja videotallenteita sekä lauta- ja konsolipelejä.

Storia ylläpitää myös Suomen ONIX-keskusta^x, ja on sen myötä merkittävä toimija kirjallisuuden ekosysteemissä, niin kirjojen välittäjänä kirjakaupoille, kirjastoille ja muille toimijoille kuin kustantajien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Storia tekee yhteistyötä myös Kansalliskirjaston kanssa muun muassa kirjojen ennakkotietojen välittämisessä.

Kustantajat toimittavat tiedot julkaisemistaan teoksista ONIX-keskukselle, ja näihin tietoihin sisältyvät myös media-aineistot. Alla on kuvakaappaus tuotetietojen välittämiseen tarkoitetusta ONIX-verkkolomakkeesta media-aineistoja koskevasta kohdasta^x

The screenshot shows a form titled "Media-aineistot". At the top, it says "Lue myös [ohjeet](#) media-aineistojen lähettämiseen." Below this, there are two main sections: "Esittelyteksti" and "Kansikuva". The "Esittelyteksti" section has a large text input area. Below it, there are links: "Lisää [Lyhyt esittelyteksti](#), [Linkki videoon tai ääninäytteeseen](#)?" The "Kansikuva" section has a dashed box for the image and the text "Lisää JPG-kansikuva". Below it, there are more links: "Lisää [Lisäkuvat](#), [3D-kuvat](#), [Tekijäkuvat](#), [Näytesivut](#), [Sisällysluettelo](#)?"

Sivustolla on myös ohje kustantajille media-aineistojen lähettämiseen^{xi}:

"Media-aineistojen lähettäminen:

Kansikuvia, esittelytekstejä ja kirjavideoita käytetään Kirjavälityksen tuotetietokannassa, josta tiedot välitetään verkkokaupoille, kirjastoille ja Kirjavälityksen verkkopalveluihin. Muut media-aineistot välitetään verkkokaupoille ja Kirjavälityksen verkkopalveluihin."

Myös Kirjastopalvelu kerää näitä tietoja lähinnä omaa välitystoimintaansa varten^{xii}:

"Tällä lomakkeella voit ilmoittaa uuden tuotteen tiedot käyttöömmme. Käytäntöjemme mukaisesti käymme toimittamanne tiedot läpi ja lisäämme tuotteen osaksi tuotekantaamme.

Suomen kirjastopalvelu Oy pidättää oikeuden olla lisäämättä tuotetta osaksi tuotekantaansa ja tarjoamatta tuotetta asiakkailleen, jos se on Suomen kirjastopalvelu Oy:n mielestä perusteltua".

Kuvakaappaukset tuotetietojen välittämiseen tarkoitettulta verkkolomakkeelta:

Kuvalinkki / Image link

Voit lisätä tekstikenttään linkin esim. kuvaa varten. Voit myös lähettää tuotekuvan sähköpostilla osoitteeseen tuotetiedot@kirjastopalvelu.fi / You can add a link to an image in the text field below, or you can also send an image of the product via e-mail to the address tuotetiedot@kirjastopalvelu.fi

Oma vastauksesi

Esittelyteksti / Introductory text

Oma vastauksesi

Esimerkki kuvaustekstistä:

Ann-Christin Antell: *Puuvillatehtaan perijä*

Storia

”Jenny ja Fredrik Barkerin ottotytär Martta palaa Ruotsista Turkuun ja pääsee kansankirjastoon töihin. Puuvillatehtailija Robert alkaa tutustuttaa Marttaa seurapiireihin, mutta lapsuudenystävä, telakkatyöläinen Juho vetää Marttaa puoleensa karkealla charmillaan. Antavatko seurapiirit Martan alhaisen syntyperän unohtua? Puuvillatehtaan perijä on tarina itsensä löytämisestä ja rakkaudesta sortovuosien Suomessa. 1900-luvun alussa teollistuminen johtaa luokkajaon murtumiseen ja yhteiskunnalliseen liikehdintään. Autonomian heiketessä edessä on suurlakko, joka muuttaa kaiken.

’Martta huokaisi syvään ja aukaisi salongin oven. Nyt se siis alkaisi. Tutustuminen Turun seurapiireihin’”.^{xiii}

Kirjastopalvelu

”Lukijat hurmannut Puuvillatehdas-sarja saa jatkoa

Jenny ja Fredrik Barkerin ottotytär Martta palaa Ruotsista Turkuun ja pääsee kansankirjastoon töihin. Puuvillatehtailija Robert alkaa tutustuttaa Marttaa seurapiireihin, mutta lapsuudenystävä, telakkatyöläinen Juho vetää Marttaa puoleensa karkealla charmillaan. Antavatko seurapiirit Martan alhaisen syntyperän unohtua?

Puuvillatehtaan perijä on tarina itsensä löytämisestä ja rakkaudesta sortovuosien

Suomessa. 1900-luvun alussa teollistuminen johtaa luokkajaon murtumiseen ja yhteiskunnalliseen liikehdintään. Autonomian heiketessä edessä on suurlakko, joka muuttaa kaiken.^{xxiv}

Sama teksti löytyy myös viiden keskeisen verkkokirjakaupan tuotetiedoista.^{xv} Kerran kustantamossa luotua esittelytekstiä hyödynnetään sellaisenaan eri toimijoiden palveluissa. Myös kansikuva on kaikkien toimijoiden verkkopalveluissa luonnollisesti sama.

Suomen Kustannusyhdistys ry on suomalaisten kirjankustantajien yhteistyö- ja edunvalvontajärjestö^{xvi}. Järjestöön kuuluu yli sata suomalaista kirjankustantajaa, noin 80 % kustantajista on yhdistyksen jäseniä. Kirjastojen hankintojen kannalta keskeiset suomen- ja ruotsinkielistä kirjallisuutta julkaisevat kustantajat ovat yhdistyksen jäseniä.

Kustannusyhdistyksen sivuilta löytyy niukasti tietoa kansikuviin ja niiden tuotantoprosessiin tai tekijänoikeuksiin liittyen. Kustannusyhdistys ohjeistaa jäseniään kansikuvien osalta näin:^{xvii}

”Alan yleisesti noudattaman tavan mukaan jakelijalla on oikeus julkaista kirjan kansikuva markkinointi- ja myyntitarkoituksiin myös kolmannen osapuolen alustoilla hyvän tavan mukaisesti.

Kansikuvien käyttöä on sallittua kirja-arvostelujen ja kirjaa tai kirjailijaa käsittelevien artikkelien, markkinoinnin, myynnin edistämisen ja ohjelmien yhteydessä. Kansikuvien muuntelu, esimerkiksi rajaaminen, on kielletty.”

Kuvaustekstien jakelun tai käytön osalta Kustannusyhdistyksen sivuilta ei löydy ohjeistusta.

Jotkin pienet kustantajat, jotka eivät ole Kustannusyhdistyksen jäseniä, ovat myöntäneet kirjastoille luvan käyttää kansikuvia ilman erillisiä lupia tai rajoituksia. Esimerkiksi Oppian-kustantamo^{xviii} lähetti kirjastoille sähköpostiviestin, jossa mainittiin muun muassa:

”Kirjojen kansien käyttö kirjastojen viestinnässä on puhuttanut viime aikoina. Oppian-kustantamo antaa kaikille kirjastoille oikeuden käyttää ja levittää kustantamon teosten kansikuvia maksutta, ilman sopimuksia ja korvauksia. Kirjojen kansia voi siis hyödyntää sosiaalisessa mediassa, verkkosivuilla, esitteissä, koulutuksessa ja kaikilla muillakin tavoilla kirjaston toiminnassa.”^{xxix}

Capuchina-kustannus puolestaan on laatinut listan kustantamistaan kirjoista, joiden osalta se on myöntänyt kansien ja sisällön vapaan käyttöoikeuden muun muassa lukemisen edistämisen kampanjoihin ja vinkkaustoimintaan.^{xx}

Kansikuvien tekijät ovat oikeutettuja opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamiin lainauskorvauksiin. Kansikuvan tekijän on haettava lainauskorvausta tekijänoikeusjärjestöjen ohjeistamalla tavalla.^{xxi} Lainauskorvaus koskee myös muita kuin kotimaisia tekijöitä. Capuchina-kustannus perusteleekin yllä mainittua vapaata käyttöoikeutta juuri lainauskorvauksen merkityksellä (lihavointi viestin lähettäjän)^{xxii}:

*”Perustelen vapaata käyttöä pienelle kustantamolle osana elintärkeää markkinointia, sillä ilman kirjastojen nostoja, saisivat tekijämme, kirjailijat ja kuvittajat, vähemmän Kopioston ja Sanaston maksamia lainauskorvauksia. **Tekijöille lainauskorvaukset***

muodostavat merkittävän tulon, joten olemme katsoneet tärkeämmäksi vapauttaa somemarkkinointiin ja lukukampanjoihin liittyvän kirjan kansien, kuvituksen tai tekstilainauksen vapaan käytön kirjastoille kuin sillä rahastamisen. Kirjastojen rooli lukutaidon edistäjänä ja ylläpitäjänä on merkittävä, ja haluamme taiteilijavetoisena kustantamona olla mukana myös tukemassa kirjastojen tärkeää tehtävää.”

Yleiset kirjastot ja media-aineistot

Yleiset kirjastot hankkivat vuonna 2023 yli 1,7 miljoonaa tallennetta^{xxiii}, joista 94 % eli yli 1,6 miljoonaa oli kirjaniteitä. Hankituista kirjoista valtaosa, lähes 87 %, on suomenkielisiä. Kaikkiaan kirjoja hankittiin kirjastoihin yli 25 miljoonalla eurolla.

Olemassa olevasta kokoelmasta lähes 90 % on kirjoja, näistä suomenkielisiä lähes 87 %, noin 24 miljoonaa. Yleisten kirjastojen kokoelmat ovat merkittävä, kaikkien vapaasti käytettävissä oleva kulttuuriaineistojen varanto, jossa suomen- ja ruotsinkielisellä kirjallisuudella on keskeinen rooli.

Varantoja on kerrytetty jo toistasataa vuotta, samoin kokoelmien hallintaan ja kuvailuun liittyvää metatietoa. Metatieto on tärkeä resurssi itsessään, ja sitä analysoimalla voidaan havaita esimerkiksi kirjallisuudessa ja kustantamisessa tapahtuneita muutoksia, edellyttäen että metatieto on riittävän kattavaa, monipuolista ja laadukasta.

Hankintasopimusperusteiset käyttöluvat

Kirjallisuus

Kirjastojen mahdollisuudet käyttää media-aineistoja riippuvat tällä hetkellä pääosin hankintasopimuksista, jotka ovat useimmiten aineistolajikohtaisia. Kirjallisuuden osalta toimittajilta edellytetään tarjouspyynnössä sitoutumista siihen, että tuote- ja tilaustiedot siirtyvät toimittajan järjestelmästä kirjaston järjestelmään, ja siinä yhteydessä myös media-aineistojen linkit siirtyvät järjestelmästä toiseen. Media-aineisto kytkeytyy kirjallisuuden osalta siis hankintavaiheen tietueeseen, ei aineiston kuvailevaan metatietoon.

Yleisten kirjastojen toteuttamien kirjallisuuden kilpailutusten tarjouspyynnöissä ei ole yhdenmukaisesti ja kestävästi määritetty media-aineistojen käyttö- ja jatkokäyttöoikeuksista digitaalisessa ympäristössä. Vaski-kirjastojen^{xxiv} 7.9.2022 julkaistuun tarjouspyyntöön media-aineistoja koskeva kohta oli kirjattu näin:

”Toimittajaksi valittuna tarjoaja välittää kirjojen kansikuvat ja tekstitiedostot ja tilaaja voi käyttää näitä ilman eri korvausta kirjastojärjestelmässään, Finna-asiakasliittymässä tai muissa mahdollisissa käyttöliittymissä, joiden kautta kirjasto tarjoaa aineistotietojaan asiakkaiden käytettäväksi sekä tiedotusmateriaalina kotisivuillaan.”

Tämä muotoilu mahdollistaa ainakin näennäisesti media-aineistojen monipuolisen käytön, mutta jättää paljon myös avoimia kysymyksiä: voivatko luvat raueta, kun hankintasopimus päättyy? Onko se riittävän vahva ja voiko siihen vedota mahdollisissa riitatilanteissa? Kuinka kattavia luvat ovat, mitkä kaikki ”mahdolliset käyttöliittymät” siihen voisivat sisältyä?

Kirjastot hankkivat kirjallisuutta, esimerkiksi paikallisaineistoja ja harvinaiskielistä kirjallisuutta, myös muilta toimittajilta kuin Storialta ja Kirjastopalvelulta. Nämä satunnaiset toimittajat eivät välitä media-aineistoja, joten niiden kansikuvat ja kuvaustekstit pääsääntöisesti puuttuvat verkkokirjastoista.

Muut tallenteet

Av-aineiston (video-, musiikki- ja äänitallenteet, konsolipelit) osalta kilpailutusvaiheessa vastaava sähköinen tiedonsiirto järjestelmien välillä ei ole ehdoton vaatimus, ei myöskään media-aineistojen toimittaminen. Syynä tähän on muun muassa se, että av-aineistojen välittäjät ovat usein pieniä toimijoita, joilla ei ole mahdollisuutta kehittää järjestelmiään kirjastojen toivomalla tavalla. Käytännössä vain Kirjastopalvelulla on mahdollisuus toimittaa välittämiensä av-aineistojen media-aineistot. Jos kirjastolla ei ole hankintasopimusta Kirjastopalvelun kanssa, se ei näitä media-aineistoja saa.

Av-aineistojen toimittajilla, erityisesti videotallenteisiin liittyen, on myös yksinoikeuksia osaan kansainvälisten välittäjien julkaisemista aineistoista, joten Kirjastopalvelun kautta ei ole mahdollista hankkia kaikkia videotallenteita. Suuri osa av-aineistoista jää siis ilman kansikuvia ja kuvaustekstejä paikallisissa verkkokirjastoissa. Finna.fi:ssä nämä media-aineistot saattavat näkyä, jos ne ovat siirtyneet Finnan käyttämistä kuvapankeista.

Kirjastot ovat suurelta osin luopuneet e-kirjojen ja -äänikirjojen metatietojen tallentamisesta omiin tietokantoihinsa, koska näiden aineistojen metatiedot löytyvät palveluntarjoajien omista käyttöliittymistä. Lisäksi lähes 2/3 yleisistä kirjastoista on jo liittynyt kuntien yhteiseen E-kirjastoon^{xxv}, joten kirjastojen omien kokoelmien ylläpito on päätynyt tai päätymässä valtaosassa kirjastoja. Vastuu myös niiden media-aineistoista on siirtynyt uudelle organisaatiolle.

Maksuperusteiset käyttöluvat

Tätä aineistolajeihin ja hankintakäytäntöihin liittyvää media-aineistojen välittymisen sattumanvaraisuutta korjaamaan on kehitetty ainakin kaksi maksullista ratkaisua. Kirjastopalvelu tarjoaa ratkaisuksi Axiell Finland Oy:n^{xxvi} Aurora-järjestelmää käyttäville kirjastoille ns. Arvo-palvelua, josta kuvapankki on osa. Koha-Suomi Oy:n^{xxvii} Koha-kirjastojärjestelmää käyttävät kirjastot eivät teknisistä syistä saa Arvo-palvelua käyttöönsä, mutta kuvapankki on niidenkin mahdollista saada:

”Sopimuksen mukaisesti toimitamme tosiaan kuvat ja esittelytekstit portaaliin aineistosta, jota tilaatte sitä kautta. Muiden aineistojen osalta tarjoamme kuvapankin rajapintaa Koha-kirjastoille Finnan kautta. Tämä voisi olla se teitä kiinnostava palvelu niin saisitte muiden kuin portaalin kautta hankittavien tuotteiden kuvat rajapinnan kautta käyttöönnne.”^{xxviii}

Kuvapankin tarkemman kuvauksen ja kustannukset saa Kirjastopalvelulta pyytämällä siitä tarjouksen.

Tekijänoikeusjärjestö Kopiosto ry on laatinut *Kuntaluvan kuvituksen käyttöön verkossa ja videotallenteilla*^{xxix}. Sen mukaan

”Kirjasto saa valmistaa kokoelmassaan olevan kirjan kansikuvasta digitaalisen kappaleen ja tallentaa sen tekijä- ja teostietojen yhteyteen kirjaston hallitsemalle verkkosivulle tai kirjaston hallitsemaan yleisölle avoimeen tietokantaan, esimerkiksi verkkokirjastoon.

Tällä luvalla kirjasto saa liittää myös kuvan e-kirjan kannesta kirjaston hallitsemalle verkkosivulle tai kirjaston hallitsemaan yleisölle avoimeen tietokantaan, esimerkiksi verkkokirjastoon, jos kirjastolla on voimassa oleva lisenssi e-kirjan kirjastokäyttöön.

Julkaisun kansikuva saa olla yleisön saatavilla niin kauan kuin kirjastolla on voimassa oleva sopimus Kopioston kanssa. Luvan voimassaolon päättyessä tällä luvalla valmistetut julkaisun kansikuvat tulee poistaa yleisön saatavilta, eikä niitä saa käyttää ilman erillistä sopimusta tai lupaa.”

Sopimuksessa edellytetään, että kirjasto raportoi Kopiostolle ”käyttötiedot tämän käyttöluvan nojalla valmistetuista teosten kappaleista ja yleisön saataville saatetuista teoksista erikseen sovittavalla tavalla.” Sopimuksella voidaan sopia myös kirjan kuvituksen käytöstä. Sopimuksen hinta tällä hetkellä on 0,03 € / kunnan asukas.^{xxx}

Nämä molemmat, Kirjastopalvelun kuvapankki ja Kopioston sopimus, mahdollistavat suppeammat media-aineiston käyttöoikeudet kuin mitä hankintasopimuksissa on mainittu.

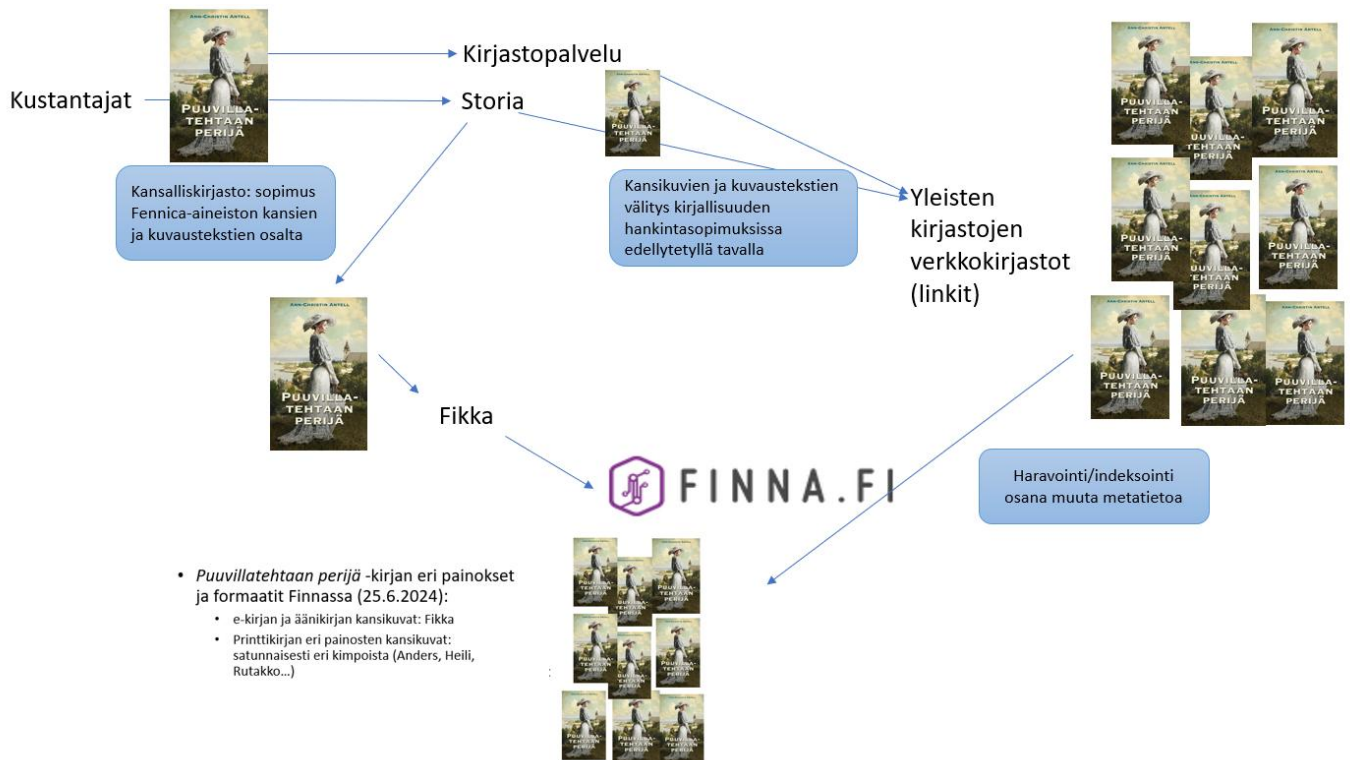
Media-aineistot ja Finna

Kansalliskirjaston ylläpitämää, kirjastojen, arkistojen ja museoiden (KAM-sektori) Finna-hakupalvelu on käytössä suurimmalla osalla yleisiä kirjastoja.^{xxxi} Finnaa käyttävien kirjastojen osalta media-aineistojen linkit haravoidaan Finnan indeksiin tietokannan muun metatiedon mukana.^{xxxii}

Kansalliskirjastolla on sopimus kansikuvien ja kuvaustekstien käytöstä kansallisbibliografia Fennicaan kuuluvien teosten osalta ONIX-keskusta ylläpitävän Storian kanssa.^{xxxiii} Sopimus liittyy

Kansalliskirjaston kulttuuriaineistolaisissa määriteltyyn tehtävään. Fennica-aineiston metatiedot ovat Fikassa, Kansalliskirjaston Koha-tietokannassa.^{xxxiv}

Aiemmin Fennica-aineisto oli haettavissa omasta hakuliittymästään, mutta nykyisin kansallisbibliografia-aineisto on osa yhteistä metatietovaranto Melindaa, ja on haettavissa Finnan kautta. Olettavasti nämä kansallisbibliografiaan kuuluvien teosten media-aineistot ovat käytettävissä Finna:ssa myös niiden kirjastojen osalta, joilla ei vastaavia media-aineistoja ole omassa tietokannassa.

Kuva 1. Hahmotelma siitä, miten kirjoihin liittyvien media-aineistojen linkit liikkuvat eri järjestelmien välillä.

Av-aineiston osalta tilanne on hankalampi hahmottaa. On mahdollista, ettei kirjaston omassa verkkokirjastossa ole esimerkiksi äänitallenteen media-aineistoja, mutta Finna.fi:ssä ne näkyvät. Ne ovat todennäköisesti siirtyneet jonkin muun kirjaston metatiedon yhteydessä tai Kirjastopalvelun kuvapankista rajapinnan kautta.^{xxxv}

Huomioita ja kysymyksiä

Selvityksessä toivotaan vastauksia näihin kysymyksiin

- hankintasopimukset, -kanavat ja -käytännöt ja jopa kirjaston käyttämä järjestelmä vaikuttavat siihen, miten kirjastot saavat eri aineistojen media-aineistot käyttöönsä. Tilanne

on haastava kirjaston arjessa: pitäisi tietää, minkä aineistojen media-aineistoihin kirjastolla on käyttö lupa ja mihin sopimuksiin perustuen. Toisaalta ei voida varmistua siitä, että kirjaston käytettävissä ovat kaikki ne media-aineistot, joihin sillä on käyttöoikeudet

- kokonaisuus on sekava myös asiakkaan näkökulmasta, hänellä voi olla eri näkymä aineistoon riippuen siitä, katsooko hän sitä paikallisesta verkkokirjastosta tai Finna.fin kautta
- siinä yhteydessä, kun kustantaja lisää kansikuvat ja kuvaustekstit välittäjän järjestelmään, ei mainita aineistojen tekijän- tai käyttöoikeuksista, vaan media-aineistot tallennetaan välittäjän järjestelmään kuten muutkin kirjaa koskevat metatiedot. Minkälaiset oikeudet kansikuviin ja kuvausteksteihin välittäjälle muodostuvat tässä prosessissa? Onko välittäjän luvallista periä maksua kansikuvista ja kuvausteksteistä tai rajoittaa jollakin tavoin niiden käyttöä?
- mitä kirjastojen on tarpeen tietää media-aineistojen tuottajien ja kustantajien välisistä sopimuksista? Kenen hallussa media-aineistojen tekijänoikeudet ovat, mikä taho voi määrittää niiden käyttöä? Mille taholle kirjastot ovat vastuussa media-aineistojen käytöstä? Onko kirjastoilla kansikuvien pitkäaikaiskäyttöoikeuksia ja miten ne määrittyvät?
- samat sisällöt (kansikuvat, kuvaustekstit) näkyvät niin verkkokirjastojen kuin verkkokirjakauppojen sivuilla. Eroavatko kirjakauppojen ja kirjastojen roolit ja oikeudet jollain tavoin kansikuvien ja kuvaustekstien hyödyntäjinä? Vaikuttaako tähän se kirjastojen rooli, että se huolehtii pitkäaikaiskäytöstä eri tavalla kuin kirjakaupat?
- onko edellä esitetty Vaski-kirjastojen tarjouspyynnössä edellytetty media-aineistojen välittäminen riittävän vahva, voiko siihen vedota mahdollisissa riitatilanteissa vai tarvitaanko vielä muita sopimuksia? Onko muotoilu sellainen, että sitä voitaisiin käyttää myös muiden kirjastojen tarjouspyynnöissä? Voivatko media-aineiston käyttöön hankintasopimuksessa myönnettyt luvat raueta (ja media-aineistojen linkit lakata toimimasta), kun hankintasopimus päättyy? Kuinka kattavia luvat ovat, mitkä kaikki ”mahdolliset käyttöliittymät” siihen voisivat sisältyä?
- miten välittäjälle syntyy oikeudet täyttää kirjastojen tarjouspyynnön ehto? Mihin perustuu oikeus periä maksua niistä media-aineistoista, jotka eivät sisälly hankintasopimukseen? Miten kirjastot voivat tietää, että maksu on oikeudenmukainen? Tämä on haastavaa erityisesti ulkomaisten aineistojen osalta.
- mitkä kuvapankit Finnalla on käytössä ja millä tavoin ne ovat Finnan käyttöliittymää käyttävien organisaatioiden käytettävissä?

Mahdollinen ratkaisu: kansallinen mediavaranto?

23.8.2023 käytiin kirjastojen toimintaan liittyviä tekijänoikeuksia koskeva keskustelu, johon osallistui näiden tahojen edustajia: OKM, Lasten ja nuorten lukutaitoa ja lukemista edistävien kirjastopalvelujen valtakunnallinen erityistehtävä (Erte, Seinäjoen kaupunginkirjasto), Kansalliskirjasto, Kirjastoseura, Kohti metatietovisiota -jatko projekti, Kuntaliitto, Kuntien yhteinen E-kirjasto ja Yleisten

kirjastojen valtakunnallinen kehittämistehtävä (VAKE, Helsingin kaupunginkirjasto). Silloin esitettiin idea kansallisesta, joko kirjastojen tai KAM-sektorin yhteisestä mediavarannosta.

Mediavaranto voidaan nähdä jatkumona KAM-sektorin yhteistyölle, jota tehtiin KDK-tietoarkkitehtuurin kehittämisessä. Tekijänoikeuksien hallinta ja niihin vaikuttaminen KAM-sektorin intresseistä lähtien ovat edellytyksiä KAM-sektorin toiminnalle ja onnistumiselle digitaalisessa informaatioympäristössä.

Metatietovaranto Melindan uuden version rakentamisen ja linkitettyyn kirjastodataan siirtymisen yhteydessä tulisi ratkaista keskitetysti kaikkien aineistomuotojen metatietoelementtien ja media-aineistojen tekijänoikeussopimukset ja -korvaukset sekä niiden käyttöoikeudet. Kun tämä tehdään kertaalleen kansallisella tasolla, ei yksittäisissä kirjastoissa tarvitse yrittää ratkoa näitä kysymyksiä.

Mediavarannon tavoitteista:

- mediavaranto selkiyttäisi kokonaistilannetta, vähentäisi metatiedon käsittelyä ja poistaisi riskin siitä, että kannet ja kuvaustekstit katoavat, jos hankintasopimukset raukeavat. Nyt media-aineistojen tarjonta ja välittäminen on liikaa aineistovälittäjien varassa ja kokonaisuus on kirjastojen kannalta haastava
- mediavaranto mahdollistaisi nykyistä paremmin muistiorganisaatioille kuuluvan, kulttuuriperinnön säilyttämiseen ja välittämiseen liittyvän tehtävän hoidon ja turvaisi kansikuvien ja kuvaustekstien pitkäaikaissäilytyksen. Nykytilanteessa kansikuvien tekijöitä ei huomioida esimerkiksi aineistojen metatiedoissa, mediavarannossa olisi mahdollisuus nimetä kansikuvien tekijät ja näin tuoda esille myös yksittäisiä kansikuvatuotantoja ja kansikuvataidetta

Mediavarannon tietovirtaa on alustavasti hahmoteltu, ja se voisi toimia esimerkiksi näin:

- Kansalliskirjaston vapaakappaletoimisto tai KAVI saa aineiston ja siihen liitetään metatieto + ONIX-keskukseen toimitettu kansikuva → talletetaan yhteiseen mediavarantoon → tietue on käytettävissä Finna-liittymässä, ja sovittujen käyttöehtojen mukaisesti Finna-organisaatioiden Finna-verkkokirjastoissa

Mediavarannosta tulisi laatia ehdotus samaan tapaan kuin e-lainauskorvauksesta aiemmin tehtiin.^{xxxvi} Taustaksi tarvittaisiin selvitys, jossa tulisi huomioida kansainväliset käytännöt, juridiikka ja keskeinen lainsäädäntö (ainakin Laki yleisistä kirjastoista, Laki kulttuuriperinnön tallettamisesta ja säilyttämisestä sekä tekijänoikeuslaki). Selvitys voisi omalta osaltaan olla luomassa ja tukemassa metatiedon infrastruktuurin uutta rakennetta, jossa uusi, linkitetyn kirjastodatan tietomallia toteuttava Melinda, Finna ja mediavaranto olisivat keskeisiä osia.

ⁱ [Finnan visio 2025](#) (1.7.2024)

ⁱⁱ <https://www.kirjastot.fi/metatietoryhma> (2.7.2024)

ⁱⁱⁱ Kuvaus RDA-kuvailusäännöstöstä Kansalliskirjaston sivuilla (14.6.2024)

^{iv} Ks. esim.

Mikko Tolonen, Jani Marjanen, Hege Roivainen ja Leo Lahti: [Scaling Up Bibliographic Data Science](#) (1.7.2024)

Julia Matveeva, Osma Suominen ja Leo Lahti: *Automating data curation for the Finnish national bibliography Fennica*

https://sites.utu.fi/digital-history-literature-finland/wp-content/uploads/sites/1278/2024/06/abstrakti_DRDHum_2024.pdf (1.7.2024)

^v Kirjastopalvelun 2019 toimittamassa kirjastoaineiston kuvailua koskevassa sopimusluonnoksessa mainittiin, että Kirjastopalvelulla olisi tekijänoikeus tuottamiinsa tietueisiin. Tätä selviteltiin silloin, Turun kaupunginlakimies Leila Visa kommentoi 19.8.2019 näin:

”Tekijänoikeusneuvoston vuonna 2010 antamassa lausunnossa 5 koskien tekijänoikeutta verkkokaupan tuoteselosteisiin, neuvosto totesi, että teoksella tarkoitetaan henkisen luomistyön omaperäistä tulosta. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen. Tekijänoikeusneuvosto katsoi lisäksi, että tuoteselosteet ovat kokonaisuutena arvioiden esiteltävien tuotteiden ominaisuuksia kuvaavia tekstejä, eikä niistä ilmene suojattavalta kirjalliselta teokselta vaadittavaa omaperäisyyttä sekä selosteissa käytettävä kieli on alalla varsin tavanomaista. Siten kyseiset tuoteselosteet jäävät tekijänoikeussuojan ulkopuolelle. Edellä mainitun perusteella voidaan todeta, että yksittäinen kirjastoaineiston kuvailutietue ei ole sellainen teos, johon voi syntyä tekijänoikeus.”

^{vi} <https://www.kiwi.fi/display/LKD/Linkitetty+kirjastodata+-projekti> (27.6.2024)

^{vii} <https://www.kirjastopalvelu.fi/> (1.7.2024)

^{viii} <https://www.storia.fi/fi> (1.7.2024)

^{ix} <https://www.onixkeskus.fi/> (17.6.2024)

^x <https://www.onixkeskus.fi/sivu/ilmoita-tuotetieto/> (14.6.2024)

^{xi} <https://www.onixkeskus.fi/media/f/4394> (14.6.2024)

^{xii} <https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSf-1xD2cPIFrBJe176DgAy6uaxsGNZXBjZo8XFZjGib-dQIJ8w/viewform> (17.6.2024)

^{xiii} [ONIX-keskus](#) (17.6.2024)

^{xiv} <https://sopimusasiakkaat.booky.fi/description.php?ean=9789512434893> (17.6.2024)

^{xv} Ann-Christin Antell: *Puuvillatehtaan perijä* -teoksen kuvausteksti viiden keskeisen kirjakaupan verkkokaupoissa:

[Suomalainen kirjakauppa](#) (19.6.2024)

[Kansallinen kirjakauppa](#) (19.6.2024)

[Akateeminen kirjakauppa](#) (19.6.2024)

[Booky.fi](#) (19.6.2024)

[Adlibris](#) (19.6.2024)

^{xvi} <https://kustantajat.fi/yhdistys/suomen-kustannusyhdistys> (19.6.2024)

xvii <https://kustantajat.fi/tietoa-kustannusalaista/hyvät-kaytannot/kansikuvien-kaytto> (19.6.2024)

xviii <https://oppian.fi/kustantamo/> (1.7.2024)

xix Tuomas Kilven sähköposti kirjastoille 19.9.2023.

xx <https://capuchinakustannus.com/kirjalista-kirjastoille> (1.7.2024)

xxi <https://www.kopiosto.fi/kopiosto/tekijoille-ja-kustantajille/lainauskorvaus-kuvantekijoille/> (2.7.2024);
<https://www.lainauskorvaus.fi/> (2.7.2024)

xxii Capuchina-kustannuksen kustannusjohtaja Ella Brigattin sähköpostiviesti kirjastoille 24.4.2024.

xxiii

Hankinnat 2023			Kokoelmat 2023	
	kpl	%	kpl	%
Kirjat	1 608 551	94	27 005 054	86
<i>suomenkieliset</i>	1 396 591		23 718 899	
<i>ruotsinkieliset</i>	104 596		1 917 920	
<i>muunkieliset</i>	107 364		1 368 235	
Nuotit ja partituurit	11 314	1	706 676	2
Musiikkiäänitteet	27 460	2	1 694 636	5
Muut äänitteet	13 920	1	542 611	2
Videotallenteet	33 807	2	1 012 726	3
Muut aineistot	24 986	1	359 672	1
yhteensä	1 720 038	100	31 321 375	100

Lähde: tilastot.kirjastot.fi

xxiv <https://vaski.finna.fi/> (3.7.2024)

xxv <https://www.kiwi.fi/display/ekirjasto> (1.7.2024)

xxvi <https://www.axiell.com/fi/> (3.7.2024)

xxvii <https://koha-suomi.fi/> (3.7.2024)

xxviii Myyntijohtaja Heini Pennasen sähköposti 25.6.2024

xxix [Kuvituksen-kayttolupa-kuntien-kirjastoille_lupaehdot-selityksineen.pdf \(kopiosto.fi\)](Kuvituksen-kayttolupa-kuntien-kirjastoille_lupaehdot-selityksineen.pdf) (24.6.2024)

xxx Kopiostolla on muun muassa kuntien kanssa kopiointisopimukset. Ne perustuvat kunnan asukasluukuun, ja niiden sisältö on tarkkaan määriteltä, ks. esim. <https://www.kopiosto.fi/kopiosto/teosten-kayttajille/julkaisujen-ja-teosten-kopiointi/kunnat/> (2.7.2024). Tällä hetkellä kuntaluvan hinta on 0,103 € / asukas. Nämä kopiointisopimukset eivät salli kopiointien julkaisua internetissä, minkä puolestaan yksittäisiä nimekkeitä koskeva Kuntalupa kuvituksen käyttöön verkossa ja videotallenteilla mahdollistaa.

Kaikkiaan Kopiosto sai korvaustuottoja 51,2 milj. € vuonna 2023. Kopiosto maksaa tekijänoikeuskorvauksia suoraan luovan alan ammattilaisille sekä jäsenjärjestöjensä kautta. Suomen Kustannusyhdistys ry on Kopioston jäsenjärjestö, ja se sai vuonna 2023 kopiointikorvauksia noin 4,8 milj. €. Tällä summalla se oli suurin kopiointikorvausten saaja. Kaikkiaan Kopiosto jakoi kopiointikorvauksia lähes 19,7 milj. € vuonna 2023.

<https://www.kopiosto.fi/kopiosto/tekijoille-ja-kustantajille/korvaukset-tekstin-ja-kuvan-tekijoille/> (2.7.2024)

<https://www.kopiosto.fi/kopiosto/kopiosto/kopioston-vuosi-2023/> (2.7.2024)

Pienen Capuchina-kustantamon kustannusjohtaja Ella Brigatti on sitä mieltä, että Kopioston korvaukset suosivat isoja kustantamoita: *Emme hyödy kustantajille maksettavista käyttökorvauksista siis millään tapaa. Emme saa Kopioston Suomen Kustannusyhdistykselle jaettavia kustantajien tukia, kuten ei saa suurin osa Suomen Kustannusyhdistyksen jäsenkustantamoistakaan. Jäsenyydestä on pienelle kustantamolle enemmän kuluja ja työtä kuin hyötyä.* (Ella Brigattin sähköposti kirjastoille 24.4.2023)

xxxi <https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/palvelut/finna> (2.7.2024)

Kohti metatietovisiota -jatkoprojektin ylläpitämän tiedon mukaan yleisillä kirjastoilla on 36 joko yksittäisten kirjastojen tai ns. kirjastokimppojen ylläpitämää tietokantaa ja verkkokirjastoa. Näistä kuudella verkkokirjastona on jokin muu kuin Finna, lähinnä Axiell Oy:n tarjoama Arena. Tilanne on muuttumassa, kun osa Axiellin Auroraa käyttävistä kirjastoista ottaa järjestelmäkseen Axiellin Qurian, jolla ei toistaiseksi ole vielä Finna-integraatiota.

xxxii <https://www.kiwi.fi/display/Finna/Finnaan+liittymisen+askelmerkit> (2.7.2024)

xxxiii Nina Hyvönen, sähköposti 9.12.2021:

”Kansalliskirjastolla on ollut vuodesta 2012 alkaen sopimus Kirjavälityksen kanssa koskien kansallisbibliografiaan kuuluvien julkaisujen media-aineistoista. Saamme siis

- kansikuvat
- esittelytekstit
- sisällysluettelot

Vuosittainen kartunta on noin 12.000 kansikuvaa ja 11.000 esittelytekstiä. Sisällysluetteloiden systemaattinen kerääminen aloitettiin Kirjavälityksessä vuoden 2011 aikana. Kansikuvat ovat jpg-tiedostoja ja ne on nimetty ISBN-tunnuksella, esim. 9789510368770.jpg. Sopimuksen solmimishetkellä kansikuvien määrä oli noin 74000 kpl. Tämän hetken lukua minulla ei ole käytettävissä, toki saan sen tarvittaessa selville. Kansalliskirjastolla on oikeus käyttää Kirjavälityksen välittämää media-aineistoa omissa palveluissaan eli Fennica-kansallisbibliografiassa, Finnassa (ml. Finna.fi) ja Melindassa, aineistotyypistä riippuen.

Aineistot tulevat meidän palvelimillemme, josta ne päätyvät Finnaan. Erkki [Tolonen] tietää yksityiskohdat Finnan päässä.”

xxxiv Tarkemmin ks. <https://www.kiwi.fi/display/melinda/Melinda-sanasto> (17.6.2024)

xxxv Esimerkki tapauksesta, että omassa verkkokirjastossa ei näy media-aineistoja, mutta Finna.fi:ssä ne näkyvät.

[Helmet-kirjastojen verkkokirjasto](#) (25.6.2024)

[Sama teos Finna.fissä](#) (25.6.2024)

Media-aineistot ovat todennäköisesti siirtyneet osana [Eepos-kimpan metatietoja](#) (25.6.2024)

Kun Finna.fi:ssä käy klikkaamassa Helmet-kirjastojen tietuetta ja palaa takaisin Finna.fi:n näkymään, media-aineistoja ei enää näy. Kuvatiedoston näkyminen Finna.fi:ssä vaikuttaa riippuvan siitä, minkä kirjaston tietoja on viimeksi tarkasteltu.

xxxvi [E-aineistojen kirjastokäytön korvaamista koskeva selvitys - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#) (28.6.2024)